

Дневникъ

(стенографически)

на

X^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа редовна сесия).

XXXIII заседание, петък, 3-й декемврий 1899 год.

(Отворено въ 3 часътъ слѣдъ пладнѣ, подъ прѣдсѣдателството на прѣдсѣдателя Жечо А. Бакаловъ.)

Прѣдсѣдателъ: (Звъни.) Обявявамъ заседанието за открито.

Моля г. секретаря Д-ръ Йорданова да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители, за да се види: кой присъствува и кой отсъствува отъ днешното заседание.

Секретарь Д-ръ Христо Йордановъ: (Прочита списъка.) Отсъствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: Атанасъ А. Буровъ, Александъръ Арсениевъ, Ахмедъ Хаджрчалъ, Бончо Рада-новъ, Владимиръ Недѣлевъ, Д-ръ Константинъ Стоиловъ, Дянко Ив. Коджабашовъ, Д-ръ Никола Геннадиевъ, Иванъ Мандиковъ, Константинъ Досевъ, Младенъ Ивановъ, Ники-форъ Влаевъ, Ненко Храновъ, Никола Рухчевъ, Никола Хр. Габровски, Д-ръ Паскалъ Табуриновъ, Симеонъ Ив. Казанджиевъ, Стефанъ Хр. Савовъ, Тодоръ Табаковъ, Тодоръ Мирковичъ и Христо Г. Поповъ.

Прѣдсѣдателъ: Отъ 162 народни прѣдставители от-сѣствуватъ 21, присъствуватъ 141; има, значи, нужното число прѣдставители, за да се пристъпи къмъ разискване положенитѣ на дневенъ редъ въпроси.

Прѣди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, моля се-кретаря г. Кръстанъ Доцевъ да прочете съкратения про-токолъ отъ вчерашното заседание. (Гласове: Нѣма го!) Понеже секретарь г. Кръстанъ Доцевъ отсъствува, то съ-кратениятъ протоколъ ще се прочете въ идущето заседание.

Има да съобщимъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е по-стѣпило едно прѣдложение отъ Самоковския народенъ прѣдста-витель, г. Захарий Митовъ, за измѣнение Закона за бирницитѣ.

Така сѣщо, е постѣпило и друго едно прѣдложение отъ Дубнишкия народенъ прѣдставитель, г. Иванъ Зографъ, за измѣние чл. 6-й отъ Закона за тютюня.

Тия прѣдложения сѣ подписани отъ нужното число прѣдставители и, слѣдъ като се напечататъ, ще се разда-джтъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се туржтъ на дневенъ редъ.

Пристѣпиме къмъ дневния редъ. (Мнозина прѣдста-вители искатъ думата.) На първо мѣсто имаме генералнитѣ дебати по бюджета.

Иовчо Теневъ: Азъ имамъ да направж двѣ прѣдло-жения, които сѣ много важни и тѣсно свѣрзани съ бюджета и разрѣшението на които трѣбва да прѣдшествува гене-ралнитѣ дебати по бюджета. Едното е за унищожението на касационнитѣ депозити по углавнитѣ дѣла, а другото е за намалението на касационния депозитъ по гражданскитѣ дѣла и за унищожението на митата прѣдъ мировитѣ сѣ-дилища. Тѣ сѣ тѣсно свѣрзани съ бюджета и затова по-напрѣдъ тѣ трѣбва да се разгледатъ.

Прѣдсѣдателъ: Азъ мисля, че това не може да стане сега, а слѣдъ като се свѣршжтъ генералнитѣ дебати по бюджета.

Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ има думата.

Министъръ Михаилъ Теневъ: Г-да народни прѣд-ставители! Обичай е станало отъ 1895 год. насамъ, при внасянето на проектитѣ по приходорасходния бюджетъ на Княжеството, да ставатъ единъ видъ генерални дебати, въ които народното прѣдставителство е желало да се извади на явѣ финансовото положение на страната, както и фи-нансовата политика, която правителството е водило до тоя денъ и която мисли да води въ бжджще. За да не оста-немъ надирѣ отъ нашитѣ прѣдшественници, народни прѣд-ставители и правителства, ние послѣдвахме това нововѣв-деніе и днесъ ще имаме честта да чуемъ мнѣніята и

възгледитѣ, както на г. г. ораторитѣ отъ болшинството, така сжщо и на г. г. ораторитѣ отъ меншеството върху бюджетитѣ, които сж прѣдметъ на разискване, тѣй и върху финансовата политика на правителството. Азъ нѣма да си позволяъ, г-да прѣдставители, като моитѣ прѣдшественици, да ви залъгвамъ и убѣждавамъ съ разни софизми, съ всевъзможни несъстоятелни доводи, съ дълги краснорѣчиви, но празни слова, че финансовото положение на страната е блѣстяще, когато въ дѣйствителностъ то не е таково. Ако до началото на текущата година можеше да се прикрива финансовото положение, оттогова насамъ то биде изложено на всевъзможни критики, както отъ страна на народното прѣдставителство, тѣй и отъ страна на правителството и въ вѣтрѣния и иностранныя печатъ. Днесъ нѣма българинъ, който да не вижда и да не усѣща тежестта на финансовитѣ затруднения, въ които се намира и съкровище, и земледѣлие, и търговия, и индустрия, и въобще цѣлото население въ страната. Настоящото правителство считаше за свой дългъ да излѣзе безъ стѣснение да ви раскрие положението, да изучи причинитѣ, които сж прѣдизвикали затрудненията и да подири срѣдства за прѣмахването имъ и затова още въ изложението на мотивитѣ, които придружавахъ законопроекта за вотирания прѣзъ миналий юний контрактъ, а по-сетнѣ въ рѣчта, която имахъ честта да ви произнесъ при разискването му, сжщо и въ обясненията, що ви дадохъ при дебатитѣ по отговора на Тронното Слово, азъ ви запознахъ съ затрудненията, съ които правителството имаше да се бори отъ първия день на поемането управлението и още продължава да се бори.

Сега, азъ съ нѣколко само думи ще резюмирамъ главнитѣ причини, които сж довѣли затруднителното положение и мѣрkitѣ, които правителството е взело за прѣмахването поне на ония, които зависѣтъ отъ неговата добра воля, отъ неговитѣ разумни распорѣждания.

Причинитѣ, г-да народни прѣдставители, на затрудненията, споредъ мене, сж четири. Първата е стихийнитѣ нещастия, що сполѣтѣхъ въ послѣднитѣ три години наредъ страната, която причина се констатира и отъ моитѣ прѣдшественици. Втората причина е невземането на врѣме сериозни мѣрки за намалението расходитѣ на държавата и за прѣкратяването дефицититѣ, които бѣхъ станали обикновено явление въ продължение на нѣколко години. Третата причина е започването на цѣла редица строителни прѣдприятия, които коштуватъ на държавата десетки милиони, безъ да бѣхъ осигурени нужнитѣ за това срѣдства, и четвъртата причина е прѣдизвикателното поведение на нашитѣ прѣдшественици съ започването на паралелната линия, а вслѣдствие на това повдигане негодуването на Ориенталската компания.

Стихийнитѣ нещастия се отразихъ най-осязателно върху благосъстоянието на народа, който очаква поминъка си исклучително отъ земледѣлието. Тѣ се виждатъ най-добрѣ, ако хвърлимъ единъ бѣгълъ погледъ върху статистиката за вноса и износа на България отъ 1890 год. насамъ.

Вносъ		Износъ	
1890	84.530.000	1890	71.051.000
1891	81.348.000	1891	71.065.000
1892	77.303.000	1892	74.640.000
1893	90.867.000	1893	91.463.000
1894	99.229.000	1894	72.850.000
1895	69.020.000	1895	77.685.000
1896	76.530.000	1896	08.739.000
1897	83.994.000	1897	59.790.000
1898	72.730.000	1898	66.537.000
1899	47.144.000 за 9 мѣсеци	1899	42.133.000 за 9 мѣсеци.

Ако направите едно сравнение, ще намѣрите, че вносътъ въ послѣднитѣ три години значително е прѣвипавалъ износа, и че износътъ прѣзъ прѣдшествующитѣ години 1890 до 1896 е несравнено въ много по-голямъ размѣръ, отколкото е билъ въ послѣднитѣ. Износътъ прѣзъ 1897 год. е билъ 59.790.000 л., прѣзъ 1898 год. — 66.537.000 л., а прѣзъ 1899 год. за 9 мѣсеци, само 42.133.000 л. Износътъ отъ 1890 до 1895 год. ни дава срѣдно 81.070.000 л. — Въ тѣхъ е имало исклучителни години, каквато е 1893-та съ 91.463.000 л. износъ, и 1896-та съ 108.739.000 л. износъ. — Когато, казвамъ, износътъ за 7-тѣ години ни дава 81.070.000 л. срѣдно, въ послѣднитѣ три години той е 59.790.00 л., 66.537.000 и 42.133.000 л. за 9 мѣсеци отъ текущата година, много по-долу отъ най-низката цифра, която сжществува за годинитѣ отъ 1890 до 1897, понеже най-низката сума на износа прѣзъ тия години е 71.051.000 л.

Втората причина е, както казахъ, невземането на сериозни мѣрки за ограничѣние държавнитѣ расходи; отъ това послѣдствието бѣше увеличѣние пасива на съкровището, който се образува отъ ежегоднитѣ дефицити въ бюджета. При всичко, че въ рапорта си, който Министърътъ на Финанситѣ прѣзъ 1894 год., г. Ив. Ев. Гешовъ, бѣше прѣдставилъ на Министерския Съѣтъ — по-послѣ въспроизведенъ въ рѣчта му прѣдъ народното прѣдставителство — той бѣше прѣдвидѣлъ нѣколко добри мѣрки, съ които можехъ да се прѣкратѣтъ веднажъ за винаги дефицититѣ, но види се, че неговитѣ колеги не сж се въодушевлявали отъ сжщитѣ блага намѣрения; та затова много отъ правилата си останахъ неприложени и дефицититѣ продължавахъ до днесъ.

Ако хвърлите единъ погледъ върху бюджетитѣ на Княжеството отъ освобождението насамъ, ще забѣлѣжите, че расходитѣ не само до 1894 год. постоянно сж се увеличавали, но и отъ 1894 до 1899 год. вклучително не е прѣстанало това увеличѣние; въ 1894 год. най-високата до тогазъ сума на обикновенитѣ расходи е била 93.147.493 л.; въ 1899 год. тя достига до 93.941.568 л. Говорѣ само за обикновенитѣ расходи на бюджета. Ще ви забѣлѣжъ, че въ послѣднитѣ три години азъ взимамъ цѣлата сума на бюджетитѣ, заедно съ ония, които въ 1897 год. бѣхъ отдѣлили отъ общия бюджетъ, а именно на държавнитѣ желѣзници, на Държавната мина „Перникъ“ и на Дър-

жавната Печатница — и тѣхъ сѣмъ присѣдинилъ къмъ общия бюджетъ, за да бжде сравнението колкото се може по-ясно. Но къмъ послѣдната сума за текущия бюджетъ 93.941.568 л. трѣбва да прибавимъ още поне 3.000.000 л. за разни расходи, които моятъ прѣдшественникъ не е прѣдвидѣлъ, за да покаже колкото е възможно по-малкъ бюджета. За една отъ тия суми, особено за лихви на текущите смѣтки въ банката и земледѣлческитѣ каси, ще трѣбва да искаме сега свѣрхсмѣтенъ кредитъ, а други сж били удовлетворени отъ кредититѣ, прѣдначинени за постройката на желѣзнопътнитѣ линии, когато тѣ трѣбваше да се впишатъ въ бюджета за държавнитѣ дългове.

Отъ таблицата, която азъ имамъ прѣдъ себе си, се вижда, че бюджетитѣ на Княжеството, като почнете отъ 1878 год., постоянно сж се увеличавали. Отъ 21.494.555 л. за 1879 год., тѣ постепенно сж се повдигали и сж достигнали до 93.941.568 л. въ 1899 год. Тая таблица ни показва още, че когато въ расходнитѣ бюджети отъ 1884 год. до 1894 год. при сключването имъ сж се указвали икономии между 5 до 10.000.000 л., отъ 1894 год. до 1899 год. тия икономии, въ сравнение съ първитѣ, сж свѣршено незначителни; ще забѣлѣжите отъ тази таблица, че въ 1884 год. при сключването на бюджета имало е една икономия отъ 5.384.002 л., въ 1885 год. 4.937.717 л., въ 1886 год. 5.785.534 л., въ 1887 год. 8.651.501 л., въ 1888 год. 9.999.150 л., въ 1889 год. 9.148.763 л., въ 1890 год. достига до 13.358.610 л., въ 1891 год. 8.842.071 л., въ 1892 год. 10.444.814 л., въ 1893 год. 9.046.507 л., въ 1894 год. спадатъ вече икономитѣ на 1.131.206 л., въ 1896 год. 2.406.092 л., въ 1897 год. 1.935.621 л., въ 1898 год. 2.021.922 л., за 1899 год. не се знайтъ още, понеже бюджетътъ ще се сключи идущата година. Това е единъ знакъ, че нашитѣ прѣдшественици, освѣнъ гдѣто сж увеличавали, колкото е възможно, прѣдвижданиитѣ въ обикновенитѣ бюджети кредити, мѣчили сж се, въ сжщото врѣме, да искарчятъ сумитѣ по възможностъ напълно, за да оставятъ незначителни икономии.

Ако погледнемъ на обикновенитѣ приходи отъ 1878 до 1899 год., ще забѣлѣжимъ обратенъ резултатъ, а именно: когато отъ 1878 год. до 1894 год. прѣдвиденитѣ въ бюджетитѣ приходи сж по-малки отъ констатиранитѣ послѣ за постѣпление — съ исключение на 1884 и 1885 год., които прѣдставляватъ малка разлика — наопаки, констатиранитѣ приходи отъ 1895 до 1898 год. влючително сж много по-малки, отколкото прѣдвиденитѣ първоначално въ бюджета. А това е доказателство, че прѣдшественитѣ ни сж вписвали едно слѣдъ друго нарочно по-голѣми суми приходъ за да произвеждатъ и по-голѣми расходи, като сж знаили прѣдварително, че тия форсирани суми приходъ нѣма да постѣпнѣтъ.

Приходниятъ бюджетъ отъ 1879 до 1898 год. все расте, като почва отъ 23.314.564 л. и върви 23.661.253 л., 27.259.662 л., 26.426.597 л., 30.568.280 л., 33.191.300 л., 34.899.900 л., 47.150.916 л., 47.218.266 л., 53.676.040 л., 55.484.942 л., 64.549.300 л. и пр. Тия сж прѣдвиденитѣ въ бюджетитѣ приходи, а констатиранитѣ,

както казахъ, сж много повече въ нѣкои години. Напр., въ 1880 год. е прѣдвидено да постѣпнѣтъ 23.661.253 л., а констатирано за постѣпление 32.829.261 л.; значи, 9.000.000 л. повече е постѣпило, отколкото е прѣдвидено въ бюджета. Въ 1881 год., отъ 27.259.662 л. прѣдвидени, констатирани за постѣпление 28.708.589 л.; въ 1882 год., отъ 26.426.597 л., констатирани за постѣпление 30.204.559 л.; въ 1883 год., отъ 30.568.280 л., констатирани за постѣпление 33.439.390 л.; въ 1884 год., отъ 33.191.300 л. — тамъ има едно малко спадане — констатирани за постѣпление 31.588.195 л. Послѣ пакъ почва да се въскачва. Въ 1886 год., отъ 47.150.916 л., констатирани 47.748.176 л.; въ 1887 год., прѣдвидени 47.218.266 л., а констатирани да постѣпнѣтъ 48.933.780 л.; въ 1888 год., отъ прѣдвидени 53.676.040, констатирани за постѣпление 56.326.969 л.; въ 1889 год., прѣдвидени 55.484.942 л., а констатирани да постѣпнѣтъ 68.784.820 л.; въ 1890 год., отъ прѣдвиденитѣ 64.549.300 л., констатирани за постѣпление 69.025.355 л.; въ 1891 год., отъ прѣдвиденитѣ 80.478.700 л., констатирани за постѣпление 89.594.528 л.; въ 1892 год., отъ прѣдвиденитѣ 82.647.400 л., констатирани за постѣпление 84.779.346 л.; въ 1893 год., отъ прѣдвиденитѣ 80.435.760 л., констатирани за постѣпление 79.554.724 л. — спада малко на около 900.000 л. И послѣ дохождатъ забѣлѣжителни години, а именно: въ 1895 год., отъ прѣдвиденитѣ въ бюджета 89.849.425 л., констатирани за постѣпление само 81.143.699 л.; за 1896 год. е било прѣдвидено 91.143.910 л., а пъкъ констатирано да постѣпнѣ 82.242.491 л.; за 1897 год. е било прѣдвидено 92.045.299 л., а констатирани за постѣпление 87.983.886 л.; за 1898 год. е било прѣдвидено 93.608.407 л., а пъкъ констатирано за постѣпление 91.327.151 л.

Толкозъ по обикновенитѣ приходни и расходни суми на бюджета. Трѣбва, обаче, да разгледаме ние въ цѣлостъ бюджетитѣ, като вземемъ прѣдъ видъ извънбюджетнитѣ приходи и расходи, които сж вотирани съ особени закони въ Народното Събрание и сж прѣдначинени за специално удовлетворение на специално опрѣдѣлени въ законитѣ работи. За извънбюджетнитѣ приходи Народното Събрание е вотирано заемитѣ отъ 1888, 1889 и 1892 год., възъ основание на които сж постѣпили 190.512.783 л., а именно: въ 1888 год. — 46.777.500 л. за откупуване Русе—Варненската желѣзница; въ 1889 год. — 8.398.811 л.; въ 1890 год. — 17.753.993 л.; въ 1892 год. — 4.700.000 л.; въ 1893 год. — 16.279.878 л.; въ 1894 год. — 25.408.460 л.; въ 1895 год. — 18.961.014 л.; въ 1898 год. — 25.279.544 л. и въ текущата 1899 год. — 26.953.583 л. и 65 ст. Или всичко 190.512.783 л. Отъ тѣзи 190.512.783 л. до 1-й октомврий текущата година сж употребени за работи, за които сж били прѣдначинени, като за постройка на желѣзници и портове, само 160.000.000 л.; тѣй щото, остава единъ дефицитъ отъ 30.000.000 л., които сж употребени за други работи, както ще видимъ по-нататѣкъ.

По расходитѣ, свѣрхсмѣтни и извънбюджетни, Народното Събрание е вотирано и одобрило повече отъ 60 закона.

и специални укази за допълнителни към бюджета, за въоръжение, за постройка на железници и портове и пр., по които сж израсходвани 280.620.000 л. Сключенитъ заеми сж били прѣдначинени исклучително за прѣдприятитѣ, подробно изброени въ самитѣ закони; слѣдователно, всичкитѣ други расходи, обязательно трѣбваше да бѣдѣтъ удовлетворени отъ обикновенитѣ приходи, както гласи общиятъ принципъ за бюджетитѣ; но понеже бюджетнитѣ приходи сж били незначителни за да покрижѣтъ тѣзи задължения, употребени сж били извѣстни части отъ сумитѣ, които сж доставяни чрѣзъ заеми, прѣдначинени за специални други работи.

Бюджетитѣ отъ 1879—1898 год. включително сж дали на разни правителства констатирани приходи за постѣпление всичко 1.209.180.670 л. Расходи прѣзъ това врѣме сж извършени: бюджетни 1.148.489.385 л., свѣрх-бюджетни 66.804.425 л., свѣрхбюджетни — втора категория — за въоръжение 59.816.472 л., а всичко 1.275.110.284 л.; слѣдователно, трѣбвало е да се окаже единъ дефицитъ, по разнитѣ бюджети, на сума 65.929.613 л., който захваща отъ 1884 год.

До 1884 год. всичкитѣ бюджети, безъ исклучение, сж се приключавали съ излишѣкъ, като почнете отъ 1879 год. 2.646.967 л., 1880 год. 6.799.580 л., 1881 год. 4.283.202 л., 1882 год. 1.712.193 л., 1883 год. 3.589.116 л. Отъ 1884 год. вече захваща периодътъ на дефицититѣ, съ исклучение на 1887 и 1891 год., които се оказватъ съ излишѣци: въ 1887 год. имало е излишѣкъ 8.499.428 л., а въ 1891 год. — 919.896 л. Тѣзи дефицити вървѣтъ както слѣдва: 1884 год. 1.705.329 л., 1885 год. 8.277.726 л., 1886 год. 2.092.247 л., 1888 год. 10.770.405 л., 1889 год. 2.063.592 л., 1890 год. 10.437.522 л., 1892 год. 19.630.207 л., 1893 год. 12.117.791 л., 1894 год. 2.143.594 л., 1895 год. 3.395.150 л., 1896 г. 10.250.456 л., 1897 год. 6.101.688 л. и 1898 год. 6.075.933 л. За 1899 год., понеже още не е приключенъ бюджетътъ, не можемъ да знаемъ какъвъ ще бѣде дефицитътъ, но навѣрно и той ще бѣде отъ нѣколко милиона лева. Или всичко 95.929.613 л. дефицитъ.

Отъ 1895 год., г-да народни прѣдставители, — когато правителството на г. Стоилова имаше възможность, съгласно програмата на г. Гешова, ако не да намали расходитѣ и да докара излишѣкъ, то поне да въдвори равновѣсие — до 1898 год. включително, бюджетитѣ прѣдставляватъ всѣка година дефицитъ, който за четиритѣ години възлиза на общата сума 25.823.228 л. Този дефицитъ е произлѣзълъ тогава именно, когато правителството на г. Стоилова посѣгна да намали приходитѣ въ бюджета и когато е имало най-голъма нужда отъ срѣдства за покриване на образуванитѣ до-тогава дефицити. То е прѣдприело намалението на приходитѣ, а е допуснало увеличение на расходитѣ. То свали поземелния налогъ отъ 24.250.000 л. прѣзъ 1894 год., на 19.342.000 л. прѣзъ 1895 год. и на 18.374.000 л. прѣзъ 1896 год. Оттогава насамъ, тая цифра на поземеленъ налогъ се прѣдвижда всѣка година въ бюджета.

Нѣма съмнѣние, че постѣпката на г. Гешова щѣше да бѣде похвална — всички на врѣмето я одобрихме, цѣлото население я посрѣщна съ вѣстрогъ — ако той бѣше взелъ мѣрки да се намалѣтъ разпоскитѣ, защото това намаление щѣше да принесе облекчение отъ тежестта на земледѣлческото население и нѣмаше отпослѣ да дойде обстоятелството да се принуждаваме да искаме връщане пакъ назадъ и да търсимъ да добиваме същата сума, която въ течението на петъ години хазната е загубила отъ непрѣдвидливостта на нашитѣ прѣдшественици. Принципъ е, че никога не трѣбва да се пристѣжва къмъ намаление на приходитѣ, прѣди да се прѣдприеме намаление на расходитѣ. Отъ това именно намаление на поземелния налогъ, въ размѣръ на 28.412.000 л. за 5 години, произлиза значителна частъ отъ общия дефицитъ. Ако е простимо, отъ 1879 до 1895 год., за единъ периодъ отъ 17 години, да имаме единъ дефицитъ само 41.000.000 л. или срѣдно на година по около 2½ милиона лева — а пѣкъ извѣстно ви е, че само въоръжението на войската, което всички ще признаемъ, че бѣше необходимо, е погълнало до 1895 год. 53.620.000 л. — не е никакъ извинително да се прибавя новъ дефицитъ за 4 години 25.823.228 л. и то именно въ тѣзи години, когато всички критикувахме и укорявахме миналитѣ правителства, гдѣто сж сключвали бюджетитѣ съ дефицити, и когато обѣщанията на г. Гешова и на неговия наследникъ г. Теодорова бѣхж, че ще туржѣтъ редъ въ финанситѣ и основа на една здрава финансовая политика. Дефицититѣ, които се оказвахж въ бюджетитѣ до 1895 год., оставахж незабѣлѣзани, защото, както знаете, постѣпнающитѣ суми отъ сключенитѣ заеми прѣзъ 1889 и 1893 год. се употребявахж отчасти и за покриването имъ. Постѣпленията отъ сключенитѣ заеми прѣзъ 1893 и 1894 год. бѣхж много по-голъми, отколкото това се изискваше за удовлетворението на започнатитѣ работи по постройкитѣ на линиитѣ и пристанищата и затова имаше възможность, незабѣлѣзано, да се отдѣли една частъ отъ тѣхъ за други нужди, а особено за въоръжение, за което не се е прѣдвиждало въ бюджета сума, нито е имало възможность да се правѣтъ за това специални заеми, понеже за въоръжения никой не дава пари. Повтарямъ, че постѣпленията отъ сключенитѣ заеми бѣхж толкова много, щото слѣдъ като посрѣщажж всичкитѣ дефицити, натрупани отъ миналитѣ години, пакъ правителството на г. Стоилова, когато дойде на власть, намѣри наличность въ каситѣ на съкровището 32.601.500 л. Трѣбваше да се спржѣтъ по-нататъшнитѣ вноски отъ заема отъ 1892 год., за да се сѣпнемъ и узнаемъ положението си. А това не закъсенъ много, защото нашитѣ прѣдшественици направихж въ кжсо врѣме нѣколко крупни погрѣшки, които не само прѣустановихж вноскитѣ на опциитѣ, но прѣдизвикахж цѣла война противъ държавния ни кредитъ. Тия погрѣшки бѣхж: обиждането на най-важния банковъ институтъ Креди-Лионе, по поводъ 30-милионния заемъ за земледѣлческитѣ каси; повдигането не на врѣме споръ съ администрацията на Dette Publique, по останалата креанса отъ Русе-Варненската линия, спрѣмо Турското пра-

вители; започването война съ Компанията на источнитѣ желѣзници чрѣзъ построяването паралелната линия и, най-сетѣ, захващането едновременно на нѣколко прѣдприятия, за изпълнението на които трѣбвахъ десетки милиони, безъ да сж осигурени нужнитѣ срѣдства. Тия въпроси сж доста разисквани, та считамъ за излишно да ви занимавамъ съ тѣхъ. Погрѣшкитѣ на нашитѣ прѣдшественици коштуватъ доста много на българското население и на държавния кредитъ. Послѣдствията имъ още се чувствуватъ отъ правителството и отъ цѣлото население; но тѣ ще иматъ и своята добра страна, като ще служатъ за урокъ на всички бѣдѣщи правителства, усилията на които ще бѣдѣтъ устремени главно върху сериозното съставяне на приходо-расходния бюджетъ и върху по-разумна финансова политика, за да иматъ всѣка година излишѣкъ поне нѣколко стотини хиляди лева, ако не милиони, та да се не излагатъ на сжщитѣ неприятности, каквито испытваме сега, а, може би, още за дълго врѣме ще испытваме.

Г-да народни прѣдставители! На всички е извѣстно, че положението на държавното съкровище е доста затруднително. Още прѣзъ миналия мѣсецъ май имахъ честта да ви съобщѣ, че задълженията, които имахме да посрѣщаме въ това врѣме, възлизахъ на 45 милиона и нѣколко стотини хиляди лева, а независимо отъ тия 45 милиона, имаше други около 40 милиона лева, които бѣхъ необходими за довършването на желѣзницката мрѣжа и пристанищата и за исплащане на нѣкои поръчани материали по въоръжението. Значителна частъ отъ първитѣ задължения, както знаете, се удовлетвори отъ постѣпленията, които добихме чрѣзъ сключения 5% заемъ прѣзъ текущата година, който ни даде една сума отъ 32½ милиона лева, съ които исплатихме неотложнитѣ задължения въ странство. Всичкитѣ расходи по извършенитѣ отъ начало на годината досега строителни работи сж посрѣщани изключително отъ постѣпленията на бюджета, които сж служили по възможностъ и за удовлетворение на обикновенитѣ държавни нужди.

Да се исплатѣтъ всички останали отъ нашитѣ прѣдшественици лѣтящи дългове, да се удовлетвори всички текущи разноси по държавното управление, да се посрѣщнатъ и расходитѣ за довършването и ликвидирането на желѣзнитѣ линии, за които има специални кредити, и за които въ бюджета нищо не се спомѣнува — съ една рѣчь, да се удовлетвори всички тия нужди само отъ обикновения бюджетъ, когато той ще се сключи сигурно съ дефицитъ, а и констатиранитѣ за постѣпване приходи не може да се събиратъ своевременно, вслѣдствие всеобщата криза — ще се съгласите, че е немислимо. Затрудненията, прочее, ще продължаватъ, докато захване исплащането на понататъшнитѣ задължения, прѣдвидени отъ контракта на заема.

Нѣколко нѣти, при разискването на разни въпроси въ Народното Събрание, нѣкои г. г. народни прѣдставители отъ оппозицията сж ме прѣдизвиквали да изложѣ точно положението на държавното съкровище и задълженията, които то има. При всичко, че ми е неприятно да изваждамъ на явѣ това положение, принуденъ съмъ, щѣ-не-щѣ, да го кажѣ. Положението на съкровището на 1-й ноемврий

текущата година, по книгитѣ на държавното счетоводство, прѣдставлява пасивъ отъ 82.526.067 л., срѣщу активъ отъ 55.281.558 л., или единъ дефицитъ, който не е много застрашителенъ, отъ 27.244.509 л. Не е много застрашителенъ, ако може да се допусне, че въ актива фигуриратъ все пера, постѣпленията на които е осигурено въ близко бѣдѣще. Но ако въ пасива всичкитѣ суми, които сж вписани, ще трѣбва да се исплатѣтъ задължително, било сега, било слѣдъ 3 или 6 мѣсеца, въ актива има такива суми, събирането на които е невъзможно да стане въ едно скоро врѣме. Тѣ може да се приберѣтъ само въ продължение на нѣколко години. А такива пера сж: недоборитѣ отъ миналитѣ 1879 до 1897 год., които възлизатъ на 12.284.000 л., недоборитѣ отъ 1898 год., които възлизатъ на 3.793.000 л. и сумитѣ, които ще останѣтъ недоборъ отъ текущия бюджетъ на 1-й ноемврий отъ приходитѣ за 1899 год. е имало за събиране 32.312.000 л. И въ тритѣ поменати пера има единъ процентъ, който винаги остава несъбираемъ. Ще трѣбва, прочее, да спаднемъ нѣколко милиона за опрощаване или като събираеми слѣдъ нѣколко години. Освѣнъ тѣхъ има и други пера, събирането на които може да стане тоже слѣдъ нѣколко години, каквото е, напр. взаимнообразно дадената сума 3.000.000 л. на Софийското градско-общинско управление, за канализацията на гр. София; взаимнообразно дадената сума на разни лица 530.000 л.; участието на държавата въ Варненското паракходно дружество 500.000 л. и пр. Както виждате, отъ актива единъ голѣмъ процентъ трѣбва да се спадне. Азъ имамъ на рѣка нѣколко комбинации, като въ какъвъ размѣръ може да се очакватъ постѣпления отъ сумитѣ, които сж прѣдвидени въ актива, но не бихъ желалъ да ги разискваме тукъ.

При това положение на съкровището, дългъ на правителството и на народното прѣдставителство е, да се вземѣтъ всички мѣрки за прѣкръщението на постояннитѣ дефицити въ държавния ни бюджетъ; да се изнамѣрѣтъ источници за възстановяване на всички суми, израсходвани отъ постѣпленията на заемитѣ за прѣдмети, за каквито не сж били прѣдзначени; да се въведе строгъ контролъ за правилното прибиране на държавнитѣ приходи и редовното произвеждане на расходитѣ точно въ границитѣ на разрѣшенитѣ отъ законодателното тѣло кредити; да се осигури занапрѣдъ своевременното исплащане на държавнитѣ задължения, отъ които изключително зависи кредитътъ на отечеството.

Г-да народни прѣдставители! Безъ приходитѣ и расходитѣ на желѣзницитѣ, Държавната Печатница, мината, които отъ 1897 год. сж отдѣлени отъ общия бюджетъ, но трѣбва пакъ да се възстанови прѣдишния редъ по тия бюджети — бюджетътъ, който имаме честъ да ви прѣдставимъ, отговаря на първото отъ горнитѣ условия и съ гордостъ правителството може да ви заяви, че тоя бюджетъ въ приходната си частъ съдържа суми, основани на най-точни исчисления, които при всички обстоятелства ще постѣпѣтъ, а въ расходната частъ сумитѣ ще покажѣтъ непрѣмѣнно една икономия при сключването на бюджета.

Трѣбва да сте забѣлѣжили, че бюджетътъ за текущата 1899 год. прѣдставлява расходъ 84.750.236 л., къмъ които трѣбва да се прибавятъ 3.000.000 л. за лихви на летищи дългове и други нарочно неписани въ бюджета суми, за които сме поискали свѣрхсметенъ кредитъ, както и заличаването на необходимитѣ „запасни фондове“, безъ които е невъзможно да се мине при принципа, който е прокаранъ въ нашия Законъ за отчетността по бюджета, да не може да се прѣнасятъ кредити отъ една статия въ друга. Слѣдователно, расходниятъ бюджетъ за текущата 1899 год. е въ сжщностъ 87.750.000 л.

Бюджетътъ, който ви прѣдставяваме за 1900 год., при всичко, че съдържа едно увеличено въ държавнитѣ дългове отъ 2.902.223 л., въ общата си сума е доведенъ на 80.670.138 л.; значи, той е съ 4.143.098 по-малко отъ текущия, както е вотиранъ отъ Събранието, а съ 7.143.000 по-малко отъ дѣйствителния расходенъ бюджетъ за 1899 год.

Приходниятъ бюджетъ за текущата година е вотиранъ на 84.395.471 л. Какъвъ ще бѣде резултатътъ при еклюдването му, не може още да се прѣдвиди. Несъмнено е, обаче, че той ще покаже децифитъ, както прѣдшествующитѣ, защото много отъ приходнитѣ суми сж били форсирани въ бюджетитѣ на послѣднитѣ 5 години. Приходите, които ви прѣдставяваме, възлизатъ само на 82.067.700 л. или съ 2.328.771 по-малко отъ ония за текущия бюджетъ.

Изобщо бюджетътъ за 1900 год. прѣдставлява 1.460.638 л. излишъкъ. Тоя излишъкъ, обаче, ще се увеличи значително отъ мѣроприятіята, които сме подложили на одобреніето ви, а особено отъ Закона за данъка на земнитѣ произведения; отъ допълнението къмъ законитѣ за тютюня и акциза; отъ Закона за инспектората и пр. Увеличенията и намаленията въ приходитѣ и расходитѣ ще забѣлѣжите сами при подробното изучаване и дебатиране на самитѣ бюджети.

Г-да народни прѣдставители, въ третия пунктъ на програмата, която министерството обяви при поемането на властѣта прѣвъ януарий мѣсець, е казано слѣдующето: „Относително финансовото управление, правителството ще направи всичкитѣ възможни икономии въ расходитѣ, като прилага съ най-голѣма строгостъ законитѣ за бюджета и отчетността; то ще има неотмѣнната грижа да се покриватъ редовнитѣ расходи само съ прѣдвиденитѣ въ бюджета редовни приходи, а извънреднитѣ расходи за постройки и други държавни нужди ще ставатъ по специаленъ законъ, само когато се обезпечатъ напълно извънреднитѣ срѣдства за покриването на тия расходи“. Отъ сравнението на бюджета-проекта, който ви прѣдставяме, ще се убѣдите, че всичкитѣ възможни засега икономии сме направили.

Отъ доклада на Сметната Палата, който тя ще ви прѣдстави своевременно по бюджетното упражненіе за текущата година, ще видите, че при всичкитѣ затруднения, които се срѣщатъ отъ недобрѣ установения расходенъ бюджетъ, като въ много статии сж изоставени или намалени най-необходимитѣ суми, а съ прѣмахването на запазенитѣ фондове, попълването имъ е невъзможно, освѣнъ съ

свѣрхсметни кредити, пакъ сме се придържали о законитѣ за бюджета и отчетността.

Съ вотирането на новия Законъ за отчетността по бюджета, който ще ви се прѣдстави, обявената програма се оправдава и въ другитѣ ѣ части, защото постановленията, прокарани въ тоя законъ, налагатъ на настоящето и бѣджитѣ правителства всички условия за постоянно уравновѣсенъ бюджетъ, за прѣмахване всички злоупотрѣблениа съ свѣрхсметни кредити, за подвеждане подъ най-строгъ надзоръ отъ страна на народното прѣдставителство строителнитѣ прѣдприятия, които сж поглѣщали десетки милиони; за осигуряване редовното ислацияне лихвитѣ и погашенията на държавнитѣ ни дългове и пр. Съ една рѣчь, смѣж да се надѣж, че съ началото на идущата 1900 год., отъ когато ще влѣзжтъ въ сила новиятъ бюджетъ и прѣдложенитѣ за вотиране финансови мѣроприятія, ще настѣпи периодътъ на пестеливото произвеждане държавнитѣ расходи и въсползувани отъ поучителния урокъ и тежкитѣ испитвания, които ни дадохж непрѣдливостѣта и погрѣшкитѣ на прѣдшественицитѣ ни, както настоящето, тѣй и всички бѣджци правителства ще иматъ устремени усилията си да спазватъ постоянното равновѣсие въ бюджета ни, да избѣгватъ всички излишни и неоправдани отъ здравия разумъ расходи и съ това да повдигнатъ изново държавния кредитъ и повѣржатъ довѣрието на обществото къмъ Българския народъ, който дава всички жертви за спазването на своята честъ, на своето добро име. (Ржкоплѣскания).

Петко Каравеловъ: Г-да! Вие чухте изложението на г. Министра на Финанситѣ. Строго да вземемъ, за миналото и за опова, което се практикува тази година, не е той виновенъ въ всѣки случай. Каквито и да сж българскитѣ финанси, той ще отговаря догодина за своя бюджетъ. Тазгодишниятъ е чуждъ бюджетъ, който той упражнява. Изложението е доста дълго; не знаж дали е въ всичкитѣ си части толкова точенъ, но прѣди даже г. Теневъ да ни го излага, ние по-напрѣдъ сме говорили по него, както въ Събранието, така и въ печата. Азъ не вѣрвахъ, че толкова ще бѣде децифитътъ отъ г. Гешова. Сметката, която ние правѣхме излизаше на 22.000.000 л., но тя не бѣла права. Сега се оказва, че този децифитъ възлизалъ на около 27.000.000 л. По това нѣма защо много да говоримъ, защото то се не касае до настоящето правителство. Г-нъ Теневъ искаше малко да оправдае децифититѣ на миналото правителство, защото послѣднитѣ години бѣхж малко нещастни. Три години имавме дѣйствително неурожай, но азъ не вѣрвамъ, че това обстоятелство може да служи съвършено за оправдание; защото много отъ данъцитѣ сж прѣки данъци, които се взиматъ еднакво, има ли урожай или не. Неурожайтѣ можжтъ да увеличжтъ само недоборитѣ. Печалното бѣше за напийтѣ финанси, както и г. Теневъ каза, че г. Гешовъ не направи опова, което трѣбваше да направи всѣки единъ Министъръ на Финанситѣ, като добъръ стопанинъ — да прѣсметне минималнитѣ приходи съ максималнитѣ расходи. И дѣйствително, въ всичко това врѣме той дѣйствуваше така, че въ всичко се мжчеше да прѣд-

стави колкото може по-голъми приходи, за да има право да прави по-голъми расходи. Приходитъ се оказвахъ фиктивни, а расходитъ реални, а министритъ като че ли се мъчехъ да израсходватъ и послѣдната пара, вотирана отъ Народното Сѣбрание. Както и да е, това е минало.

Едно правителство, което е дошло и намѣрило финанситъ въ такова затруднение, нѣма съмнѣние, че и то само ще се намира въ голѣмо затруднение, какво да направи. Като дойдѣтъ сега наскоро бюджетитъ, ще ги разгледаме, ще разгледаме по приходния бюджетъ повитѣ данѣци, като десетъка и акциза. За тѣхъ ще говоримъ специално. За расходния бюджетъ сега искаме да кажемъ нѣщо повече. Страхъ ме е и настоящето правителство да не направи онова, което направи г. Гешовъ — да ни обѣщае повече и да не излѣзе нищо. И той, помнѣж, печаташе статии, па и въ първата си финансова рѣчь въ тая ограда бѣше казалъ, че ще съкрати расходния бюджетъ: ние това нѣщо не видѣхме.

Азъ съмъ въ бюджетарната комисия и наистина виждамъ въ много министерства да се правѣтъ съкращения. И вие сами ще видите, че сравнително сж направени извѣстни съкращения. Но дали сж направени всички съкращения, които трѣбваше да се направѣтъ, даже за добрия ходъ на работата, това азъ не го виждамъ. Ние скоро ще видимъ, че нѣкои министерства сж оставили сжщитѣ разности; оставили сж всички ония разности, които бѣше създавалъ г. Гешовъ, защото прѣди него ги нѣмаше, напр. всички тия сжщии агентства въ Черна-Гора, Гърция, Петербургъ, Парижъ, които, азъ знамъ, никаква полза не принасятъ; тѣ и сега пакъ ще останѣтъ въ бюджета.

Подиръ това, менѣ ме е страхъ, това, което се е правило отъ г. Гешова и което, за съжалование, е опасно, и занепрѣдъ да не стане. Ето какво напр. Ние държимъ граждански инженери, колкото искате, но не даваме срѣдства за веществени расходи и инженеритъ стоѣтъ и пушѣтъ тютюнъ. Едно врѣме — г. Начовичъ вѣрвамъ още ще помни — когато Княжеството се устрояваше, имаше повече отъ 2.000.000 л. прѣдвидени за расходване по направата на мостове и шосета. Сега се постоянно намаляватъ. Намалени сж и отъ г. Гешова, обаче, персоналътъ все таки постоянно расте, а пъкъ онова, което трѣбва да върши тоя персоналъ, министерството го отнема, защото нѣма пари. Даже мостове не се правѣтъ, защото нѣма пари.

Сжщото се направи и съ Военното Министерство. Всички викахъ, че то много харчи — съкратихъ пакъ вещественитѣ расходи, като чизмитѣ, дрѣхитѣ и всичко онова, което е потребно за войската. И азъ съмъ убѣденъ — нѣма защо да го криемъ — че ако дотрѣбова утрѣ да мобилизираме нашата войска, нѣма съ що да я облѣчемъ и обуетъ; нѣма срѣдства. Значи, не е въпросътъ само да намаляваме военния бюджетъ; ние поне отъ своя страна така не прѣдлагаме, но ще прѣдложимъ, щото извѣстна частъ отъ сегашния расходъ по платитѣ да отиде по-производително, за веществени расходи. Ще влѣзе тукъ по-послѣ бюджетътъ и ще видите, че тамъ, наистина, има нама-

ление, поне доколкото съмъ го азъ разгледалъ, и надѣж се въ комисията да се направи повече нѣщо; но азъ бихъ желалъ да се направи сериозна работа. Ще бжде и за самото министерство една голѣма честъ и за бжджето на нашето Княжество ще бжде още по-добрѣ, ако дѣйстви-телно исхвърлимъ всички ония расходи, които сж съвършено излишни, съвършено бесполезни. А такива има. Всички викахме по-напрѣдъ противъ откриването на агентство въ Черна-Гора. И азъ съмъ викалъ, и вие сте викали, че се открива тамъ агентство, вѣроятно, само гуслитѣ да слуша нашия агентъ, какъ черно-горцитѣ умѣжтъ съ тѣхъ да свирѣжтъ, а не че има тамъ политика. Каква голѣма политика има? Празна работа. Просто, защото имало много пари да се харчѣтъ, и се харчѣтъ. Така щото, желали бихме ние да се направѣтъ всички ония намаления, като не желаемъ да бутаме прихода, за който ще говоримъ по-послѣ. Ние бихме желали, казвамъ, да се съкратѣтъ расходитѣ, да се махнѣтъ всички ония расходи, които сж съвършено излишни, а особено да се съкрати расходътъ въ персонала.

Но друго още едно ме е страхъ; страхътъ ми е въ онова, което виждамъ. Азъ виждамъ, че по-скоро се съкращава жалването на служащитѣ, отколкото да се намалява числото имъ, когато заплатата имъ е, вѣроятно, по-послѣдна работа. Ако се намали персоналътъ, първо, ще има по-малко хора — онова, което могатъ да го вършѣтъ двоица, нѣма защо да го вършѣтъ троица — а между това, такова съкращение ще донесе голѣми икономии.

Ето кое поне вѣрвамъ, че цѣлото Народно Сѣбрание го желае; желае го, вѣрвамъ, и болшинството; така щото, желателно е, сериозно да помисли. И ние ще помогнемъ. Нѣма да увеличаваме никакъвъ кредитъ, но имаме право, и вие, вѣрвамъ, сами го желаете, да намалимъ расходитѣ. Обѣщаваше г. Министърътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи съкращение на окржзитѣ. Това, по мое мнѣние, е толкозъ важна реформа, щото отъ нея зависѣтъ всичкитѣ други съкращения. Съкратѣте окржзитѣ, окржжнитѣ сждилища и окржжнитѣ сжвѣти; медицинската и инженерната частъ така сжщо може да се съкрати. Тогова администрацията сигурно ще бжде по-добра. Това ни се обѣщаваше. Отъ това ще зависѣтъ всичкитѣ други съкращения. Сега гледамъ едно частно прѣдложение фигурира, подписано отъ прѣдставителитѣ. Азъ съ удоволствие бихъ го поддържалъ и вѣрвамъ ще се поддържа отъ всички. Никакви шикани съ него нѣма да направи никой на министерството.

Ето какво имаше да кажъ по бюджета. Ще се разгледа бюджетътъ отдѣлно глава по глава и всѣки ще искаже своето мнѣние по въпроса, гдѣ мисли, че трѣбва да се съкрати. Но за менѣ не е голѣмъ умъ да се съкращаватъ жалванията и механически да имъ отбивате по 7%, а трѣбва да се съкратѣтъ на онѣзи, които получаватъ голѣмо жалване, и персоналътъ, съвършено излишенъ, да не фигурира. Азъ напр. се обръщамъ къмъ г. министра Начовичъ — и за неговото министерство ще дойде редъ — за Министерството на Търговията и Земледѣлието се изискватъ дѣйстви-телно добри специалисти при министра да може да изучи положението на всѣка, работа какъ е у насъ,

какъ мислѣтъ на вѣнъ писателитѣ, другитѣ правителства и т. п., но нему не му трѣбва този грамаденъ персоналъ съ подначалници, старши и младши и др., които нищо не знаѣтъ, а само хартии прѣписватъ. Важното е не да прѣписватъ хартии. Този, който инспектира, самъ да си напише рапорта. И моето дълбоко убѣждение е, че съ малкъ персоналъ, съ способни хора ще се върши повече работа. Има министерства, като Министерството на Финансите и Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, въ които нѣма съмнѣние, има дребна прѣписка и дребни въпроси. Пише нѣкой отъ провинцията за дребни работи, за които подначалникътъ може да се справи и нѣма защо началникътъ на отдѣлението да написва писмата за тия работи; но нищо подобно въ Министерството на Търговията и Земледѣлието нѣма. Тамъ трѣбватъ малко хора, но хора способни. И всѣки, който обмисли нѣщо, самъ да си го напише. Тамъ знаѣ, че голѣмо количество хора има. Най-напрѣдъ имаше 7 или 8 отдѣления, мислѣ. Сега вѣроятно сте ги намалили. Трѣбва още да се намалѣтъ, което ще бѣде по-полезно.

Азъ именно това искахъ да кажъ по бюджета. Ще се искажъ по отдѣлно, когато дойде редъ по министерството и управлението.

Петъръ Н. Даскаловъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Законодателниятъ актъ, въ който се прѣдвѣждатъ расходитѣ и приходитѣ на една държава, е бюджетътъ, и нѣма по-важно законодателно положение, отколкото него, което би трѣбвало да се разисква отъ прѣдставителитѣ съ всичката сериозностъ. Бюджетопроектътъ се внася винаги по инициативата на правителството. Всѣки единъ отъ министритѣ прѣдставлява своя бюджетъ и сепи изобщо Финансовиятъ Министъръ прѣдставя бюджетъ, който прѣдвѣжда расходитѣ и приходитѣ на държавата и споредъ който става по-нататъшното изпълнение на бюджета въ управлението на държавата.

Отъ рѣчта на г. Министра на Финансите, която бѣше пълна съ вѣрни статистически данни, съ цифри, които говорѣтъ по-краснорѣчиво отъ всѣко друго краснорѣчие, вие виждате много хубаво, че, откакъ сме се освободили, една отъ най-главнитѣ грѣшки на нашитѣ финансови министри и правителства е била тази, че когато сж съставили бюджетитѣ, не сж обръщали абсолютно никакво значение на онова, което се е вписвало въ тѣхъ, ами произволно, кому както е скимвало, прѣдставлявали сж бюджета въ едно по видимому уравнение, за да прѣдставѣтъ на народното прѣдставителство единъ бюджетъ, който да се каже, че е уравновѣсенъ, и приеменъ е бивалъ по такъвъ начинъ, който ми напомнюва пазарлъка, който става на различни работи въ пазаря. Прѣдвѣжданията на фиктивни цифри сж станали причина да имаме дефицити въ бюджетитѣ и тия дефицити докарахъ положението дотамъ, щото въ днешно врѣме страната се намѣрва въ едно критическо финансово затруднение. За една най-добра иллюстрация, за да се види въобще, какъ лековѣрно, какъ лекомислено и финансови министри и народни прѣдставители сж се отнасяли къмъ съставянето на бюджета, къмъ прѣдвѣждането

на цифри въ прихода или расхода, азъ мога да ви цитирамъ нѣколко случаи, за да се убѣди всѣки, че на никой въпросъ не се е гледало тѣй лекомислено, както на този, на който е трѣбвало да се обръща най-сериозно внимание. Прѣдвидени сж били отъ Финансовия Министъръ прѣзъ 1883 год. въ бюджетопроекта приходъ 12.300.000 л. поземеленъ налогъ; явява се бюджетътъ въ Народното Собрание, излизатъ народни прѣдставители и казватъ: да го направимъ на 10.000.000 л. и Финансовиятъ Министъръ се съгласява и вписватъ въ бюджета 10.000.000 л. Отъ омакъ прѣдвидени въ бюджетопроекта 4.300.000 л.; явяватъ се нѣкои отъ народнитѣ прѣдставители и казватъ: да го направимъ 2.000.000 л. и министърътъ се съгласява да се прѣдвѣждѣтъ само 2.000.000 л. Какво излиза въ края на годината? Излиза единъ дефицитъ отъ нѣколко милиона лева, който сами депутатитѣ съзнателно сж допуснали, а така сжщо и отъ министра. Но това е относително далечни години. Прѣминавамъ на по-близка година. Дохожда друго правителство слѣдъ Стамболовото, което обвинявахме всички въ едно и въ друго, и, естествено е, мислѣхме, че новото правителство ще даде по-добъръ редъ въ финансовото управление. Въ 1895 год. въ бюджетопроекта е била прѣдвидена сумата отъ 20 милиона и нѣколко хиляди лева поземеленъ налогъ. Явява се г. Лазаръ Дуковъ, който, и сега тукъ народенъ прѣдставителъ, иска да се прѣпорѣчва на земледѣлческото население за добъръ патриотъ, който милѣе за интереситѣ на земледѣлцитѣ, става и казва: „да намалимъ, г-да прѣдставители, и земелни налогъ съ 2 милиона лева“; обаче, явява се трето лице Гешовъ — не министърътъ — и прѣдлага едно примирително прѣдложение и казва: да го прѣдвидимъ 19.000.000 л.; всички се съгласяватъ и вписватъ за поземеленъ налогъ вмѣсто 20 милиона, сумата 19.000.000 л., и Министърътъ Ив. Ев. Гешовъ се съгласява. (Лазаръ Дуковъ: Какво отъ това, че се намалило единъ милионъ лева отъ земледѣлцитѣ?) Ще Ви кажъ. Единъ Финансовъ Министъръ не трѣбва да се съгласява по такъвъ начинъ да се намаляватъ приходитѣ въ бюджета, да излѣзе единъ прѣдставителъ и прѣдложи да се намалѣтъ нѣколко милиона лева, и министърътъ да се съгласи и приеме това намаляние. (Лазаръ Дуковъ: Противъ земледѣлцитѣ говорите!) Ще ви кажъ по-нататъкъ, защо го говорѣ това. Финансовиятъ Министъръ, когато прѣдлага бюджета, трѣбва, естествено, да има прѣдъ видъ какви постижения е имало за единъ закрѣпенъ периодъ отъ 3—4 години, трѣбва да направи една смѣтка, да види, какво е срѣдното число, слѣдъ това да излѣзе да каже: вашата цифра, която прѣдлагате, е произволна; тя е заета отъ въздуха и пр.; азъ ви прѣдлагамъ срѣдна цифра, която е основана на опита, която е взета отъ срѣдното число, добито за 5 или 3 години. Така се състави бюджетъ и така трѣбва да се прѣдвѣждатъ цифритѣ въ съответствующитѣ параграфи. И прѣдъ видъ на туй, че прѣзъ дълги години, отъ освобождението и чакъ до настоящата година, бюджетитѣ сж съставяни все по такъвъ начинъ — правени сж пазарлъци отъ народнитѣ прѣдставители съ министритѣ — и сж

прѣдвиждани суми, които сж били фиктивни, затова всѣкога сме имали дефицити съ милиони левове, които найсетнѣ по единъ или други начинъ оставатъ въ тежестъ на населението.

Христо М. Топузановъ: Ние ще прѣдложимъ намаления на расходитѣ!

Атанасъ П. Краевъ: Имало е непрѣдвидливостъ, а не пазарлъци!

Петъръ Н. Даскаловъ: Имало е, но сега нѣма. Когато се съставлява по такъвъ начинъ приходниятъ бюджетъ, естествено влиза се въ една вавилония, става едно стѣпно-творение, язицитѣ се размѣсватъ, пари не постѣпватъ и именно когато трѣбва да има пари, оказва се, че нѣма и така хазната остава безъ срѣдства. Право забѣлѣжи г. Министърътъ на Финанситѣ, че расходитѣ трѣбва да съотвѣтствуватъ на приходитѣ и аслж ако нѣма едно равновѣсие, едно съотвѣтствие между приходната и расходната части на бюджета, не може и да има финансова уредба, не може да има единъ бюджетъ, съ който да може да се управлява държавната машина тъй, както трѣбва.

Днешното правителство е изпълнило една частъ отъ своята програма, както спомена г. Теневъ, и азъ, като членъ отъ болшинството и като единъ отъ ония, които сме желали, щото единъ донѣтъ бюджетътъ да бѣде поставенъ на разумни начала, не можъ освѣнъ да изразѣжъ моята похвала и да поискамъ щото винаги, когато ще се съставлява бюджетътъ, да се има прѣдъ видъ да се съставлява не на основание на фиктивни цифри, а на основание на положителни данни. Настоящиятъ бюджетъ азъ одобрявамъ затуй, защото има такива намаления и въ расходната частъ, противъ които не стана да говори нито г. Каравеловъ, нито пъкъ нѣкой отъ лѣвицата ще стане да ги оспорява; защото не сж само намаления на заплатитѣ, но и на службитѣ. Когато дойде въпросъ да се съкращаватъ или заплатитѣ, или службитѣ, другъ видъ намаления азъ не можъ да измислѣжъ и увѣренъ съмъ, че нѣкой не би могълъ да измисли, защото въ това отношение само два вида намаления има, други нѣма. Та искамъ да кажъ, че туй, което е прѣдложено въ расходния бюджетъ, е едно похвално дѣло и затова не можемъ освѣнъ да дадемъ въра, че ако у насъ се върви по тоя пѣтъ, ние ще дойдемъ до оня пѣтъ, до който и ние, и г. Каравеловъ, и тия приятели отъ центра искатъ да отидемъ. Защото, когато държавата е уредена въ финансово отношение, тогава и на цѣлокупното отечество ще бѣде добръ и ще можемъ да се надѣваме да се извършѣтъ дѣла, които ще сж полезни на нашитѣ сънародници.

Изобщо по бюджета, азъ намирамъ само едно нѣщо, което по моему е кусуръ и то е, че отежтествува единство. Това единство намирамъ, че би могло да бѣде само ако бѣше присъединена къмъ общия бюджетъ и расходната и приходната частъ на държавната мина Перникъ и на железнитѣ; по понеже г. министърътъ обѣща, че ще попълни това, което азъ намирамъ като единъ недостатѣкъ въ единството на бюджета, слѣдва да признаѣжъ, че имаме горѣ-долѣ единъ свършенъ бюджетъ, за който можемъ да

разискваме съ спокойствие и хладнокрѣвие, та да можемъ да го искараме на туй мѣсто, което заслужава и съ това да заслужимъ похвалата на цѣлата страна.

Д-ръ Стоянъ Даневъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ благодарѣжъ на г. Тенева, че остапа вѣренъ на практиката, която се въведе отъ нѣколко години насамъ — да се даватъ обяснения по общото финансово и икономическо положение на страната, прѣди да се пристѣпни къмъ гласуването на бюджета. Неговитѣ бѣлѣжки въ това отношение сж единъ цѣненъ материалъ, който ние ще имаме прѣдъ видъ, когато обсъждаме било изобщо, било по отдѣлно приходо-расхода на българския държавенъ ковчегъ. Онова, което азъ искамъ да подчертаѣжъ тукъ прѣдъ васъ, то е, че изобщо приемамъ възгледитѣ, които г. Теневъ иска за миналото управление на финансовото дѣло у насъ. И азъ заедно съ него съжалявамъ, че расходитѣ въ България растѣтъ несъразмѣрно съ приходитѣ и приходитѣ се употребляватъ въ работи, може би, непозлезни, непроизводителни. Иначе, като прогресивенъ народъ, ние не можемъ да отблъснемъ тая всеобща истина въ свѣта, че расходитѣ на всѣка страна растѣтъ и че, слѣдователно, и въ нашата страна тѣ би трѣбвало да растѣтъ; по онова, което е желателно, то е да растѣтъ за работи производителни, да растѣтъ сравнително съ нашитѣ приходи, съ податнитѣ сили на българския данѣкоплатецъ.

Въ свързка съ това, азъ ще забѣлѣжъ, че не съмъ съгласенъ съ г. Тенева, гдѣто той подчертаваше икономитѣ, които сж правила при склучването на бюджетитѣ, икономии, слѣдователно, правени въ течение изпълнението на единъ бюджетъ. Има известни икономии, които необходимо ще станѣтъ, но да се стреми единъ Финансовъ Министъръ да не изпълне онова, което е било вече веднажъ рѣшено, това, по принципъ, не го одобрявамъ. Азъ мислѣжъ, че когато се събираме въ края на годината да гласуваме единъ бюджетъ, ние трѣбва да гласуваме такива расходи, които сж необходимо нужни да се произведѣтъ и единъ пѣтъ такива расходи гласувани, г. Министърътъ на Финанситѣ е длѣженъ да изпълне нашето рѣшение. (Петко Каравеловъ: Особено въ вещественитѣ!) Значи, ако въ миналитѣ бюджети сж се гласували расходи, които послѣ не сж се изпълнили, азъ ще кажъ, че това не е динъ голѣма заслуга на миналитѣ управители на нашитѣ финансии и не ще считамъ за порокъ, не ще считамъ за грѣхъ, ако по-новитѣ ръководители на финанситѣ у насъ въ това отношение се по-придържатъ о бюджета и израсходватъ онова, което е прѣдложено на удобрѣние на народното прѣдставителство.

Напротивъ, азъ ще бѣджъ съгласенъ съ г. Тенева по въпроса за прѣдвидливостѣта и ще отбѣлѣжъ, че въ това отношение въ послѣднитѣ нѣколко години бѣхме много не-прѣдвидливи. Ако въ миналитѣ години финансовитѣ министри у насъ, по възможности, намалявахъ цифрата на приходитѣ, като искахъ дѣйствително приходитѣ да отговарятъ на прѣдвижданията, въ послѣднитѣ години като че се забѣлѣжва едно стремление да повишимъ тия прѣдвиждания. Не подлежи на съмнѣние, че това не е добра

финансова политика, защото тя води към самооболщение, води към това: да мислимъ, че наистина имаме приходи и че можемъ да харчимъ, когато въ действителностъ приходи нѣмаме и трѣбва да бѣдемъ много пестовни. Едно единствено извинение, което може да се наведе тукъ за оправдание на министритѣ, или, по-добрѣ, да кажемъ на бившия министъръ г. Гешова, защото въ сжщностъ, рѣчта е само за него, то е, че тогава когато прѣдвижданията далечъ надминавахъ сумитѣ, които въ действителностъ постѣпвахъ, у насъ бѣше въведена една коренна реформа въ данъчната система: намалихъ се отчасти прѣмитѣ даждия, а въ извѣстепъ размѣръ се увеличихъ косвенитѣ. А вие знаете, че когато се създава единъ новъ данѣкъ, твърдѣ мжчно е да се обждватъ прѣдвижданията тѣй, както трѣбва. Прочее, ако може нѣщо да извини г. Гешова, то е това, че данѣкътъ бѣше новъ и мжчно бѣше да се прѣдвиди, какво трѣбва да постѣпни. Обаче, още тогава имаме лица, които въ тая ограда на Народното Събрание казахъ на министра да не бѣде толкова самоувѣренъ и да прѣдвиди по-долна сума отъ новитѣ даждия. Тия гласове, обаче, не бидохъ послушани тогава, прѣдвидѣхъ се за постѣпление непомѣрно високи суми и въ резултатъ се оказа дефицитъ, или, по-добрѣ, постѣпленията излѣзохъ по-малки отъ прѣдвижданията.

Колкото се касае до днешното наше положение, г. министърътъ е правъ, че то е резултатъ на миналата наша финансова политика, резултатъ е и на неоружая, който сполетѣ нашата страна отъ нѣколко години насамъ. Цифритѣ, които той ни наведе въ това отношение, сж повече отъ краснорѣчиви. Онова, което азъ искамъ да истѣкнѣхъ прѣдъ васъ, то е да подчертаѣмъ, че действително сж станали грѣшки, и грѣшки, които можехъ и трѣбаше да се избѣгнатъ. Ако неурожаятъ не може да се избѣгне, грѣшките, струва ми се, като дѣло, като слѣдствие отъ дѣлата на държавнитѣ мжже, трѣбваше да се избѣгнатъ съ малко повече прѣдвидливостъ. Тукъ му е мѣстото да видимъ, доколко е основателно това, което г. Министърътъ на Финанситѣ авансира, а именно, че бившето министерство се било ангажирало въ много постройки, безъ да има на разположение пари. Азъ съмъ съгласенъ, че тукъ има по-грѣшка отъ негова, на министерството, страна, макаръ и да е вѣрно, че то е употребило горѣ-долу сумитѣ, въ първо врѣме попе, за прѣдзначението имъ, т. е. за постройките, за които тѣзи суми сж били постѣпни отъ заема. Съ едно, обаче, азъ не съмъ съгласенъ: не съмъ съгласенъ, че миналото правителство е направило една грѣшка, като е повдигнало въпроса за исплащането на гаранцията, дѣжима отъ турското правителство на английската, или, ако щете, на Хиршовата компания за желѣзницата Русе — Варна. Азъ мислѣхъ, че въ това отношение нашето правителство е упражнило едно свое право, че то е запазило интереситѣ на страната. Разбирамъ, че този въпросъ не е билъ по вкуса и угодата на Dette Publique, но ако искаме по финансовитѣ работи да угаждаме на цѣлия свѣтъ, страхъ ме е, че никога нѣма да достигнемъ тази цѣль; та затова достатъчно е да прибѣгваме само къмъ такива срѣдства,

които се допускатъ отъ правото или закона — да искаме това, което е наше право и което е законно. Е добрѣ, самитѣ господа отъ днешната дѣсница, които сѣдѣхъ на тази страна, ми се струва, съчувствено посрѣщнахъ едно прѣдложение, направено отъ г. Каравелова и отъ други членове на Събранието, да се повдигне въпросъ прѣдъ турското правителство, респективно прѣдъ Dette Publique за одѣржането на ония суми, които турското правителство по контракта съ английската компания бѣше длъжно да ѣ внесе: до 7% отъ нейния капиталъ за постройката на желѣзницата, и то за врѣмето отъ 1875—1888 год. Но азъ съмъ напълно съгласенъ съ това, което каза г. Тепевъ, че ние направихме голѣма грѣшка като отблѣснахме Crédit Lyonnais да участвува въ нашия земледѣлчески заемъ. Чия е грѣшката, не е тукъ ни врѣмето, ни мѣстото да се разисква. Менѣ ми се струва, че има и по-други грѣшки, отколкото онази, за които се явяватъ отговорни лицата, натоварени съ воденето на нашитѣ финанси. Нѣкои отъ г. г. министритѣ ще знайтъ много добрѣ тази афера и ще се съгласятъ, че не само тогавашниятъ г. Министъръ на Финанситѣ е виновенъ въ случая, но сж виновни и други лица. Както и да е, тая грѣшка ни коштува скжпо, защото тя ни лиши отъ помощта на едно силно кредитно учреждение, когато ние особено имаме нужда отъ кредитъ.

Сега, позволѣте ми, по примѣра на г. Тепева, да кажемъ и азъ нѣколко думи по бюджета. Менѣ ми се струва, че ще се съгласите, г-да прѣдставители, съ мене, че е желателно да се внесе у насъ бюджетътъ въ по-друга форма, отколкото това е ставало досега; да се не внесе раскжеанъ на части, на приходна частъ и на нѣколко расходни, ами да се внесе исцѣло приходътъ и расходътъ, придруженъ съ една таблица за уравнивяването на прихода съ расхода. Нѣщо повече. Ако е нужно всѣки проектъ у насъ да бѣде придруженъ съ мотиви, менѣ ми се струва, че е особено нужно бюджетопроектътъ да бѣде придруженъ всѣкога съ една обяснителна таблица отъ надлежния министъръ. Така се постѣпва и въ другитѣ страни; така, мислѣхъ, че е добрѣ да стане и у насъ, защото, като имаме тази обяснителна таблица на ржка, ние можемъ да обждимъ по-добрѣ самия бюджетъ, отколкото ако имаме само голи цифри. Та едно желание, което исказвамъ, е, запапрѣдъ да се внесе бюджетътъ исцѣло, като се придружава отъ една обяснителна таблица. Разбира се, това трѣбва да става по-раничко, за да имаме врѣме да го разгледаме по-обстоятелствено. Има закони, има даже закончета, за които ние искаме срокъ, за да можемъ да ги прочетемъ, да ги обждимъ и да се произнесемъ по тѣхъ; е добрѣ, азъ нѣкъ ще кажемъ, че ако има проекти, които изискватъ едно по-тѣтелно изучаване, тѣ сж проектитѣ по бюджета, и не ще бѣде злѣ въ това отношение нашитѣ прѣнни да почватъ не прѣзъ мѣсець декемврий, а по-рано. Истина е, че парламентаренъ обичай у насъ е станало отъ 10 години насамъ, да се гласува бюджетътъ въ послѣднитѣ дни на сесията; но не ще бѣде злѣ, струва ми се, да се отклонимъ отъ този обичай и да погледнемъ по-широко на бюджета, а за тази цѣль, разбира се, трѣбва да имаме повече врѣме.

Азъ бихъ искалъ, на второ мѣсто, както говори много умѣстно и г. Даскаловъ, да унифицираме бюджета си, да имаме въ бюджета не само редовнитѣ наши приходи и расходи, но да имаме въ него въобще всички приходи, които мислимъ, че ще постигнатъ по бюджета, както и всички разноси; съ други думи, за да бѣде бюджетътъ това, което трѣбва да бѣде, споредъ нашата Конституция — огледало на нашето финансово положение — той трѣбва да съдържа, както редовния, така и извънреднитѣ бюджети. Азъ виждамъ въ приходния бюджетъ, или, по-право, въ расходния бюджетъ на държавнитѣ дългове една сума отъ 2.100.000 л. лихва на лежачи дългове. Г-нъ Министърътъ на Финансите ни каза, че ние на 1-й ноемврий се прѣдставяваме съ единъ дефицитъ отъ 27.000.000 л.; той мисли, че трѣбва тукъ да се прибави къмъ расхода една сума отъ 3.000.000 л., която сума трѣбвало настоящата година да се плати или, по-добрѣ, да се мине за смѣтка на бюджета за текущата година. Па освѣнъ това, държавата има и други расходи, има съкровищни бонове, издадени прѣзъ текущата година, които ще се исплащатъ идущата година. Е добрѣ, менѣ ми се струва, че ако искаме съ бюджета да прѣдставимъ вѣренъ образъ на нашето финансово положение, ние сме длъжни да сгложимъ въ едно всички наши расходи, както и приходитѣ, въ това число и расходитѣ по постройкитѣ — извънреднитѣ расходи. Ако това ви се вижда малко странно, защото у насъ извънреденъ бюджетъ не е билъ прѣдставянъ никога, азъ ще ви обърнѣ вниманието на другитѣ конституционни страни, гдѣто се стремѣтъ къмъ единството на бюджета, въ смисълъ да нѣма извънредни бюджети; извънреднитѣ бюджети да се слѣжатъ въ редовни. Тамъ отиватъ до тази крайностъ, да искатъ да турятъ кръстъ на извънреднитѣ бюджети. Но ако по едни или по други причини съществуването на такива извънредни бюджети може да се оправдае, най-малкото тѣщо, което ние трѣбва да искаме, то е, този бюджетъ да бѣде прѣдъ нашитѣ очи така, както е редовниятъ. (Министъръ Михаилъ Теневъ: Отъ идущата година съ новия законъ тѣй ще бѣде!)

На трето мѣсто, ако искаме съ врѣме народното прѣдставителство при гласуването на бюджета да упражнява дѣйствително едно свое много важно, много цѣнно право, менѣ ми се струва, че трѣбва да пристѣпимъ къмъ друга една реформа — къмъ едно много по-подробно параграфиране на нашия бюджетъ. Ако разгърнете кой да е отъ нашитѣ бюджети, вие ще видите расходи на милиони, подведени подъ единъ и същъ параграфъ. И понеже бюджетитѣ се гласуватъ по параграфи, излиза, че седемъ души оратори, ако се придържахме строго о Правилника, ще могатъ едва да вземжъ думата да се искажтъ по такъвъ важенъ въпросъ. Трѣбва да ви кажъ, че това, което е у насъ, другадѣ не става. Тамъ има единъ шатъ по заплатитѣ на чиновницитѣ и тогазъ нѣма защо да се говори по него, или ако такъвъ нѣма, бюджетътъ се расчленява на толкозъ параграфи, колкото отдѣлни служби има, за да може вотътъ по всѣки параграфъ да отговаря на отдѣлна служба, за да може съ вотирането расхода по всѣка отдѣлна

служба да се подложи тази служба на критика, а не както е у насъ: да бѣде всичко събрано на кушъ. Азъ още прѣди нѣколко години, когато бѣхъ депутатъ въ VIII-то Обикновено Народно Събрание, въ съгласие съ нѣкои други другари отъ лѣвицата, повдигнахъ този въпросъ, и даде се тогазъ обѣщание, че занапрѣдъ бюджетътъ ще се изработва по-подробно; обѣщанието си остана обѣщание и нищо не стана. Желателно е, г. Министърътъ на Финансите, който гледамъ, че се въодушевява отъ желанието да прѣдстави единъ образецъ бюджетъ, да вземе и това подъ бѣлѣжка. Въ това отношение азъ особено ще се отнесж къмъ г. Министра на Войната, защото не мислж, че военниятъ бюджетъ трѣбва да се различава отъ другитѣ бюджети и затова съмъ на мнѣние, че ще бѣде добрѣ, ако и военниятъ бюджетъ бѣде прѣдставенъ въ такава форма, щото отъ него да се вижда организацията на военното дѣло, за да може всѣки единъ отъ насъ да каже своето мнѣние по тая организация, дали тя е пригодна за своята цѣль, или же има нѣкои недостатѣци.

Подиръ тия прѣдварителни бѣлѣжки, тукъ би трѣбвало да се спрж на въпроса за уравнивяването на бюджета. За да се уравнивѣси бюджетътъ трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ дѣйствителнитѣ приходи и дѣйствителнитѣ расходи на държавата. Азъ съмъ много благодаренъ на г. Теневъ, че той има тукъ куража да ви заяви открито, че гарантира за постижението на ония суми, които се прѣдвиздатъ въ приходния бюджетъ. Това особено бѣше нужно, защото отъ нѣколко години насамъ прѣдвиденитѣ суми не отговаряхъ на дѣйствителността. И така, нека приемемъ, че 82-та милиона, прѣдвидени въ бюджета, ще постигнатъ, а заедно съ тѣхъ и ония 10 милиона по отдѣлнитѣ бюджети, така че нашиятъ приходенъ бюджетъ за идущата година ще се качи на сума 92.998.900 л.

Колкото за расходнитѣ цифри, които ни прѣдстави г. Теневъ, тѣ сж цифри, които не могатъ да ни плашатъ, че ще расклатѣтъ бюджета, че ще осуетѣтъ уравнивяването му, а особено като се иматъ прѣдъ видъ закончетата, които се гласувахъ и които продължаватъ да се гласуватъ. Отмѣнението на Закона за плащането тримѣсечно възнаграждение, Законътъ за одрѣжкитѣ отъ заплатитѣ на чиновницитѣ, това сж всичко мѣрки, които, ако не друго, поне въ моитѣ очи, иматъ това достоинство, че за идущата година нашиятъ редовенъ бюджетъ ще бѣде уравнивѣсенъ. Но тукъ му е мѣстото да кажъ, че ще бѣде много добрѣ да имаме и извънредния бюджетъ, та да видимъ, дали мѣрките, които се взиматъ, ще бжджтъ въ положение да отговорѣтъ на нашитѣ задѣлжения по извънредния бюджетъ. Увѣрявамъ ви, г-да прѣдставители, че ако бѣше това станало, даже, да си раскриехме всичкитѣ слабости, по смѣхъврѣменно и мжжки да погледпехме на злото и да се заемехме съ поправянето на нашето положение, увѣрявамъ ви, казвамъ, че ние щѣхме да направимъ голѣмо впечатление на въпъ. Да, не трѣбва да има никаква тъмнина, никаква мъгла въ нашитѣ финансови сили, въ нашитѣ финансови срѣдства. Най-сетнѣ, нека кажемъ открито: това е, което ще трѣбва да покриемъ отъ свои срѣдства

идущата година и ако не чакаме нѣкаква помощъ отъ вѣнъ, ние мислимъ, че съ срѣдствата, които гласувахме и които ще гласуваме още, ще излѣземъ съ собственитѣ си сили изъ мѣстното положение, въ което се намираме. Та казвамъ, че при отсъствието на такъвъ извънреденъ бюджетъ, менѣ не ми се пада да говорѣя за извънреднитѣ нужди на бюджета, защото азъ съмъ напълно съгласенъ, че нашиятъ обикновенъ бюджетъ ще бѣде идущата година уравновѣсенъ.

Туй, което бихъ молилъ да отбѣлѣжи г. Финансовиятъ Министъръ, то е, че ако продължава да ръководи финанситѣ на България и за идущата година, да не изпуска изъ прѣдъ видъ мнѣнието, което той е изказалъ нѣкога за максималната цифра до която трѣбва да достигне нашия бюджетъ (Министъръ Михаилъ Теневъ: 90.000.000 л.) Значи, малко адвокатчина има тукъ. Като оставямъ на страна сумата на извънредния бюджетъ и тогазъ пакъ ние сме далечъ отъ Вашата цифра. Ако же сте го мислили другояче, тогазъ вземамъ си думата назадъ; но азъ бѣхъ убѣденъ, че Вашата мисль е била, какво нашиятъ бюджетъ въобще не трѣбва да надминава сумата 80.000.000 л. (Министъръ Михаилъ Теневъ: Срѣдната сума се смѣта 80.000.000 приходъ и толкова расходъ.) и се разбира, че тия расходи 80.000.000 л. ще бѣдѣтъ покрити отъ общитѣ приходи на държавата, а не благодарение на особени обрѣменителни мѣроприятия. Но въ всѣки случай, азъ пакъ Ви прѣпорѣчвамъ да имате прѣдъ видъ, че податната способностъ на Българския гражданинъ не е тѣй голѣма и освѣнъ туй, желателно е, когато се мисли за уравновѣсяване, да става при едно облекчение на товара му.

По самия приходъ азъ ще искамъ да направѣмъ една бѣлѣжка и тя е, че ако не настоящата година, дано идущата бѣде по-честита да ни даде възможностъ да погледнемъ малко реформаторски на нашия бюджетъ въобще, а на приходния бюджетъ особено. Има положения въ нашия бюджетъ, които би трѣбвало да изчезнатъ или поне да бѣдѣтъ видоизмѣнени. Вие всички, когато се намирахте прѣдъ лицето на вашитѣ избиратели, не можехте да не отбѣлѣжите роптанието противъ нѣкои несправедливи даждия, които тежатъ на българскитѣ данъкоплатци; да, азъ съмъ увѣренъ, че вашитѣ избиратели, поне по-интелигентнитѣ, сами сж искали свѣдѣния: какъ вие мислите по еди-кой и еди-кой данѣкъ. Има, напр., едно оплакване всеобщо противъ начина на расхвърляне данѣка пжтна повиностъ и бѣше желателно г. Теневъ, при многото проекти, които ни внесе отъ своето министерство, да бѣше подвѣрналъ на едно измѣнение и тоя законъ. (Министъръ Михаилъ Теневъ: Има специаленъ законопроектъ за това отъ Министерството на Обществениѣ Сгради!) Не съмъ го още видѣлъ; това е една реформа на справедливостъ, една реформа, отъ която хазната по начало нѣма какво да губи, а да бѣде само по-справедлива къмъ данъкоплатцитѣ, като разхвърли данѣка малко по-равномѣрно, отколкото е било досега.

На второ мѣсто, естествено, ще трѣбва да се обърне внимание на онѣзи приходи, които, тѣй или инакъ, сж ана-

темазирани отъ нашето обществено мнѣние. Колкото и да се стараемъ да не засѣгаме тезата за облекчение на населението, по все ми се чини, че има искания на това население, които не могатъ да не се удовлетворѣтъ, защото и то има нужди и тия нужди не трѣбва да се изпускатъ изъ прѣдъ видъ. Разбира се, че тая година е много нещастна за подобни експерименти, по както и да е трѣбва къмъ това да се пристѣпимъ съ врѣме, защото, ако ние вървимъ все по старата система, като гледаме да уравновѣсимъ само бюджета, че по-нататѣкъ да не искаме да знаемъ за нуждитѣ на това население, бѣдете увѣрени, че то ще почне да заключава, че за него нѣма никаква полза отъ конституционно управление, защото въ него то не ще вижда нищо друго, освѣнъ облагане съ даждия и плащане на такива даждия, които то отдавна е осждило.

Акцизѣтъ върху солта е единъ доходъ, който трѣбва да спре вниманието на нашия Министъръ на Финанситѣ, а сжщо така и акцизѣтъ върху всичкитѣ прѣдмети отъ първа необходимостъ. Когато ще подлежи да се реформира нашата данѣчна система, не може освѣнъ да се облекчи облагането на такива артикули, като дефицитѣтъ отъ това се покрие по другъ нѣкой начинъ или съ по-радикални икономии, въ пжтя на които сме влѣзли, или съ нови приходи, които, както виждаме, сж още неизучени.

Въ реда на тѣзи нови источники азъ бихъ желалъ да обърнѣмъ вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители върху едно перо много скромно по своя размѣръ, на перото отъ 120.000 л., получавани отъ мита на имоти, придобивани по безвъзмезденъ начинъ. Ако въ туй отношение сравнимъ България съ други страни, ние ще видимъ, че наслѣдствата у насъ се придобиватъ по единъ много евтинъ начинъ или може да се каже съвсѣмъ даромъ. Чини ми се, че ако отъ всѣка сдѣлка държавата се ползува за да извлѣче една малка полза за нея си, тукъ нейната намѣса за да извлѣче нѣщо за хазната би било особено на мѣстото и азъ мислѣмъ, че едно попълнение на закона, който уформява плащането на тия мита, е много наврѣменно. У насъ отъ нѣкое врѣме насамъ почнахъ вече да се прѣхвърлятъ наслѣдства и по завѣщания. Пжкъ и да нѣма прѣхвърляне на наслѣдства по завѣщания и да става всичко по обикновенъ редъ, по закона се ми се чини, че оня, който придобива едно наслѣдство отъ нѣкого друго, може да даде нѣщо и за държавата. Разбирамъ, че противъ тая реформа на облагане може да се каже много, но когато ние облагаме солта, когато облагаме въобще българскитѣ данъкоплатци съ бегликъ, съ натураленъ десетѣкъ, съ октроа и съ не знамъ още какво, менѣ ми се чини, че прѣдъ видъ на този начинъ на облагане, онуй, което се прѣдлага, ще бѣде по-малко обрѣменително. Това го казвамъ, защото менѣ ми се чини, че не би трѣбвало да се излагаме на упрека: да искаме само облекчение безъ да посочваме на приходи. Ползувамъ се отъ случая да ви обърнѣмъ вниманието на едно курioзно явление: когато отъ наслѣдство държавата получава само 120.000 л., отъ глоби отъ всѣкаква категория получава 915.000 л.; тѣй че доходѣтъ на държавата отъ несѣблюдение на законитѣ е много по-голѣмъ, а това показва,

че тия закони, съвсѣмъ не отговарятъ на нуждитъ на населението. Разбирамъ, че има хора опърничави, има хора непокорни, за които и най-добриятъ законъ ще бѣде лошъ, и тѣ, като се турятъ въ разрѣзъ съ него, ще бждѣтъ осъдени да понесѣтъ исплащането на една глоба; но има у насъ много глоби, които се плащатъ затова, защото такива сѣ законитѣ, гдѣто, и при най-добрата воля, не могатъ да се изпълнятъ.

И тъй, по приходния бюджетъ азъ склучвамъ съ благопожелания за въ бждѣще, а за сега, ако той ни се прѣдстави въ тая форма, въ която е прѣдставенъ, ние ще считаме, че постъпленията по него ще бждѣтъ достатъчни, за да отговорѣтъ на нашитѣ обикновени задължения.

Сега минавамъ на расходния бюджетъ. Азъ констатирамъ най-напрѣдъ съ удовольствие, че въ расходния бюджетъ се вижда една икономия спрямо текущата година отъ 6.546.919 л., отъ които 2.658.030 л. отъ заплатитѣ, а остатъкътъ отъ икономии на вещевени расходи. Вътрѣшното Министерство и Министерството на Обществениѣ Сгради личѣтъ въ тия икономии приблизително съ по единъ милионъ лева; Просвѣщението даже надминава милионъ, а Военното Министерство, отъ единъ бюджетъ приблизително отъ 22—23.000.000 л. личи съ 1.700.000 л., икономия; значи, сравнително съ Министерството на Народното Просвѣщение, съ едно много малко намаление. Но въобще азъ приемамъ съ удовольствие тоя фактъ за намаленията, който констатира добрата воля на Финансовия Министъръ, както и въобще на народното прѣдставителство да се върви по пътя на икономитѣ. Нека бѣде г. Министърътъ на Финанситѣ увѣренъ, че въ тоя пътъ той ще има съчувствието и поддръжката на всички.

Въ реда на икономитѣ личи и едно намаление на заплатитѣ съ 7%. Азъ и другъ пътъ съмъ ималъ случай да се спирамъ на въпроса за заплатитѣ на чиновницѣтъ и съмъ искавалъ тая мисль, че би било желателно да се изработи у насъ единъ щатъ, въ видъ на законъ, та като се опрѣдѣлѣтъ веднажъ заплатитѣ, да не губимъ врѣме съ ежегодното имъ гласуване и да не понижаваме по този начинъ чиновника на единъ видъ наемникъ, на единъ видъ добитѣкъ, който трѣбва да се цѣни на пазаря. Изобщо мисльта за намалението заплатитѣ, особено въ тия осѣждни години, не можъ да не одобря, но мисля, че такова поголовно намаление 7% отъ всичкитѣ заплати е една мѣрка несправедлива. Ако за по-големичкитѣ заплати такова едно намаление е поносимо, за по-малкитѣ, чини ми се, че то е тежко, и тукъ г. Финансовиятъ Министъръ, ми се чини, че по-добрѣ щѣше да бѣде вдѣхновенъ, ако бѣше направилъ, ако бѣ приелъ намалението да става по единъ стълбецъ, който да почва отдолъ за по-малкитѣ заплати и да се покачва на по-големи проценти за по-високитѣ заплати.

По самитѣ икономии, които се въскачватъ на 4.000.000 л. безъ икономитѣ отъ заплатитѣ, има нѣкои икономии, които май мжно ще се поддръжатъ, при всичкото ни желание да правимъ икономии. Напр. въ военния бюджетъ срѣщаме една сума въ видъ на икономия отъ 500.000 л. отъ храната на войницѣтъ и конетѣ; 413.682 л., по мое

исчисление, отъ некомплектуването на унтеръ-офицеритѣ и войницѣтъ! Въ Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи има една икономия отъ храната на затворницѣтъ, но тя е малка сума. По Министерството на Външнитѣ Дѣла има икономия отъ 71.964 л. за поддръжане на екзархията. Най-сетнѣ по Министерството на Обществениѣ Сгради една сума отъ 300.000 л. за поддръжане пѣтицата, мостовѣтъ и пр. Менѣ ми се струва, че тия икономии можехъ да не личѣтъ въ бюджета. Икономии би трѣбвало да станѣтъ, както се каза тукъ и отъ нѣкои г. г. отъ дѣсницата, въ друго едно направление, но тѣ трѣбва да бждѣтъ насочени къмъ съкращението на персонала. Азъ моля да се обърне внимание, че като извадимъ горнитѣ quasi икономии, които азъ исчислявамъ на 1.300.000 л. съ 3.900.000 л. ще останѣтъ 2.600.000 л., отъ които по-големата частъ, 80%, може би, сѣ икономии отъ вещевениѣ расходи; икономии по съкращението на персонала има твърдѣ малко, а пъкъ било би желателно занаярѣдъ управлението на финанситѣ да имаше прѣдъ видъ, че у насъ чиновницѣтъ сѣ много на брой и би било желателно работата да се върши отъ по-малко ржцѣ. Такива икономии, съ съкращение на персонала ако направимъ, тѣ ще бждѣтъ приети отъ всички и дѣйствително полезни за страната.

Отъ друга страна, има икономии, които трѣбваше да се направѣтъ въ по-големъ размѣръ. За Военното Министерство азъ вече казахъ. Има икономия — на която азъ ржкоплещъ, ако щете — въ Министерството на Вътрѣшнитѣ Дѣла, като 300.000 л. отъ намаление на стражаритѣ, приставитѣ и пр., която е наврѣжена и не можъ освѣтъ да събрадамъ г. Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, че безъ забикалки е приелъ такава една икономия. Но азъ бихъ желалъ да видѣмъ същото усърдие и отъ страна на Военното Министерство, а пакъ и отъ г. Радославова, така сжко, по въпроса на окръжитѣ, за тѣхното съкращение. Има едно частно прѣдложение по тоя въпросъ и много би било желателно да се прокара то още сега. Съзнавамъ, че щѣше нашата задача да бѣде много по-лесно достигната, ако г. министърътъ самъ бѣше взелъ инициативата за това съкращение; защото инициатива по такъвъ единъ въпросъ мжно се взема отъ народнитѣ прѣдставители. Това е една мѣрка, по която първата дума трѣбва да има министерството, та азъ съжалявамъ, че г. Радославовъ не е взелъ тая инициатива за прокарването на една реформа, вече толкова узрѣла. (Министъръ Д-ръ Василь Радославовъ: Идущата сесия, г-нъ Даневъ!) Азъ вземамъ актъ отъ думитѣ Ви.

Ще присъвокупя къмъ това и онуй, което г. Каравеловъ иска за Министерството на Външнитѣ Дѣла: чини ми се и тамъ има расходи, които могатъ да се намалѣтъ. И най-послѣ, г-да прѣдставители, позволѣте ми да обърнѣмъ вашето внимание на едно перо не отъ особено значение, но което не би било желателно да съществува въ бюджета. Това перо е безотчетниятъ фондъ въ бюджета на Министра на Вътрѣшнитѣ Работи, и послѣ размѣрѣтъ на фонда по бюджета на Министерството на Външнитѣ Дѣла. Ако би трѣбвало да има такъвъ фондъ Министер-

ството на Външнитѣ Дѣла, нека да го гласуваме, по въ по-малкѣ размѣръ. Колкото се отнася, обаче, до фонда на Министерството на Вътрѣшнитѣ Дѣла, при днешното положение на България, ми се чини бѣше врѣме да се помисли за прѣмахването му. Нѣма ли поне и тукъ да се направи едно обѣщание за идущата година? Азъ и съ това ще се задоволя. (Министъръ Д-ръ Василъ Радославовъ: Ще помислимъ!)

И тъй, свършвамъ бѣлѣжкитѣ си по бюджета, както по прихода, така и по расхода. Разбира се, че не е сега врѣмето за коренни реформи и затова нашитѣ разисквания могатъ да се движатъ само въ кръга на едни благопожелания. Едно знаменателно начало се забѣлѣзва само относительно икономии и това е едно отъ радно явление; него ще поддържате, както вие отъ дѣсницата, така и ние отъ лѣвицата, защото, азъ мисля, че тамъ е спасението на България. Но азъ бихъ рѣкълъ, че ако сега не е врѣмето за коренни реформи у насъ, трѣбва да се оставимъ и отъ оная коренна реформа съ въвеждането на десетѣка. Ако има нещастна мисль, то е идеята да се въвежда натуралниятъ десетѣкъ; защото, кажете каквото щете, но, въ моитѣ очи, тази реформа ще бѣде тъй квалифицирана, както г. Теневъ прѣди нѣколко мѣсеца я квалифицира, а именно, че събирането на десетѣка въ натура е въ разрѣзъ съ финансовата наука, че то е финансова система нерационална, която е отъ давна осъждана отъ практиката. Ако има да се правятъ реформи, най-сетѣ, нека ги направимъ — азъ съмъ съгласенъ — но нека ги направимъ въ облекчение товара на населението или, ако това не може, поне безъ увеличение на този товаръ, защото не трѣбва да испущаме изъ прѣдъ видъ, че всичката си сила ние черпимъ отъ народа, и ако запемарваме интереситѣ му, ние подкопаваме сами себе си и изгубваме правственото право да говоримъ отъ негово име. (Ржкоплѣскане.)

Никола Йонковъ-Владикинъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Въ едно отъ миналитѣ засѣдания г. прѣдсѣдателятъ на Народното Събрание обясни, че ще имаме генерални дебати по бюджета. Днесъ отъ прѣдговорившитѣ азъ видѣхъ, какви сж тия генерални дебати. Менѣ ми се струва, че тѣ могатъ да бѣждатъ дѣйствително генерални дебати, ако бѣхъ държани въ една академия отъ финансиста, въ която, вѣроятно, нито единъ отъ насъ нѣмаше да влѣзе. (Иванъ Московъ: Ти и до вратата нѣмаше да заминешъ!) А г. Каравелова сигурно щѣхъ да испѣждатъ. Ако взехъ думата, то е, за да искажъ нѣкои мисли, както по тоя бюджетъ, така и по миналитѣ. Азъ нѣма да ви отекчавамъ много.

Винаги, почти всичкитѣ бюджети, сж бивали 80—90 милиона, бюджети грамадни, когато нѣкъ прѣди или около съединението сж достигали едва 27 или 33 милиона лева, даже агитиратъ нѣкои, че е билъ нѣкога и 18 милиона. И това срѣдство се употреблява за агитация, за убѣждаване или за привличане лековѣрнитѣ хора, които не сж имали врѣме да се посвѣтатъ на бюджетитѣ и да ги изучатъ. Отъ една смѣтка, която ще ви прѣдставя сега твърдѣ набързо, ще видите, че сегашниятъ бюджетъ е

сжщо такъвъ, какъвто е билъ и въ Каравелово врѣме, даже и по-рано. Въ Каравелово врѣме, прѣзъ 1884 год. (Петко Каравеловъ: Тоя бюджетъ не е мой! Вие не знаете историята! Тоя бюджетъ е на Начовича!) Тогава нека е за 1885 год. Въ 1885 год. бюджетътъ е билъ 34 милиона лева, а въ 1884 год. 33 милиона, съ единъ милионъ повече прѣзъ 1885 год. Прѣзъ онова врѣме, по онии години, държавата не е имала никакви дългове, не е плащала никакви лихви и амортизация, а сега плащаме годишно 24 милиона лева лихви и амортизация; плащаме 4 милиона за народнитѣ учители, които тогава плащахъ общинитѣ направо; плащаме 6 милиона лева за експлоатация на желѣзници, които въ онова врѣме не сжществувашъ; плащаме 16 милиона за Источна Румелия, защото съ съединението притури се и тоя бюджетъ къмъ нашия; плащаме 5 милиона лева военно наращение, защото военниятъ бюджетъ естествено е нарасналъ слѣдъ 1885 год. Той е нарасналъ съ 7 милиона приблизително, но азъ турямъ 5 милиона. И тъй имаме 55 милиона нови пари отпуснати въ бюджета. Като ги извадимъ отъ сегашния бюджетъ, който се състои отъ 82 милиона, излиза, че сегашниятъ бюджетъ за сжщитѣ ония расходи прѣзъ 1885 год. е 27 милиона. Даже сега имаме едно намаление отъ нѣколко милиона лева, защото въ Каравелово врѣме, както казахъ, бюджетътъ е билъ 34 милиона, а по-рано 1884 год. е билъ 33 милиона. Тѣзи съкращения, които се правятъ сега съ унищожението на цѣли учреждения, съ намалението заплатитѣ на чиновницитѣ, съ намалението на службитѣ, могли сж да се направятъ и въ врѣмето на Каравелова, но той не ги е направилъ, защото, вѣроятно е ималъ да крои други философии, които се оказашъ отъ послѣ какви сж. Сегашното тежко финансово положение, г-да, не е създадено отъ днешното правителство. Г-нъ Каравеловъ е причината на всичко, както се и говори въ извъредната сесия прѣзъ лѣтото; причината сж още народницитѣ, въ които главната ядка бѣхъ лѣжесъединиститѣ, които заварихъ въ държавното съкровище 32 милиона лева готови пари и освѣтъ като ги прахосашъ, оставихъ още 26 милиона дефицитъ, та всичко около 60 милиона лева оставихъ висящи дългове, съ които трѣбваше да се расправи сегашното правителство, заедно съ Народното Събрание. Г-нъ Вълко Нейчовъ има думата. (Вълко Нейчовъ: Не съмъ билъ Министъръ на Финанситѣ!) Вие сте били депутатъ!

И тъй, г-да, тѣзи хора, лѣжесъединиститѣ, прѣкрѣстени народници, като се показашъ анархисти въ партиотизма, защото проповѣдвахъ съединението, а послѣ не искахъ да стане; като се показашъ анархисти да подписватъ махзари до великия везиръ, да имъ върне директорскитѣ кресла; (Вълко Нейчовъ: Стари нѣща!) като се показашъ анархисти въ изборитѣ и въ всѣко въобще отношение, тѣ се показашъ анархисти и тукъ, въ държавнитѣ финанси: тѣ разорихъ отъ коренъ финанситѣ и трѣбва нѣколко години да измишлатъ, за да се поправятъ тия финанси. Такава е тази лѣжесъединистическа клика, къмъ която принадлежи и г. Вълко Нейчовъ. (Смѣхъ.) Тукъ, г-да, има опозиция, но азъ не искамъ вече да се обръщамъ къмъ

нея, защото такава опозиция и дяволът не може да я убеди. Тя казват на заяка „бъгай“, а на хрътката „дръжж“! Казват да намалим данъка, и от друга страна казват не намалявайте заплатите на чиновниците. Или едното трябва да стане, или другото. Азъ, казва г. Каравеловъ, ще увелича войската, но ще намаля данаците. Не мож да разберж това! Това сж приказки, които човъшкият умъ не може да побере. Наистина, данъците сж тежки, това е вѣрно, но това се налага отъ необходимостта на държавата да върви напредъ, а не да стои като Китай закъсалъ на едно мѣсто и да не може да кръкне никъдъ. Трѣбва ние да напредваме и, слѣдователно, да си доставяме всичко пужно като народъ цивилизованъ, да живѣе по-добъръ и да развива всичките свои сили. Ние какво наслѣдихме слѣдъ освободителната война? Имахме ние едно въстание, което турците потушихж; минахж турските войски, всичко оплѣнихж; слѣдъ тѣхъ минахж руските войски и тѣ оплѣнихж; стана страната гола, нѣмаше населението добитъкъ да оре, а копаеше за да сѣе жито — това сѣмъ видѣлъ сж очитѣ си. Напредъ нѣмаше желѣзници, нѣмаше войска, топове и пушки, пѣтица даже нѣмаше и всичко това трѣбваше да стане въ продължение на 20 години, а всичко това коштува разности, разбира се. Желѣзници нашите дѣца или внуци нѣма да правятъ или ако правятъ, свършено малко нѣщо. Тежко е наистина на това поколение, защото нему пада всичкия товаръ — и въстание, и война, и постройки на желѣзници. (Д-ръ Тодоръ Стаменовъ: Испождането на Княза забравихте!) Ето защо, трѣбваше да се вземжт пакъ отъ народа тия расходи, за да се направжт тия нѣща полезни за самия народъ. Занапредъ азъ сѣмъ убѣденъ, и то е очевидно за всички, че данъците свършено ще намалѣжт, когато се исплатжт държавните дългове, когато нѣма да строимъ такива нѣща като досега. Всички държави сж минали по този редъ; трѣбваше да минемъ и ние по него. Имаше едно исчисление въ Англия, когато правѣхж юбилея на царицата, че отъ 120 милиона поземелният налогъ е билъ намаленъ на 63 милиона. И то само прѣзъ нейното царуване! Това е много нѣщо и показва, че другите данъци въ страната, като косвените, се увеличаватъ сж увеличението на търговията и по този начинъ тѣ покриватъ държавните расходи, пакъ поземелният налогъ се намалява. Сжщото ще стане и у насъ, когато всички тѣзи постройки на желѣзници, когато всичкото въоръжение на войската бжде пълно и не ще има пужда да харчимъ грамадни милиони за тия нѣща. Правителството може да се похвали, а сжщо и Либералната партия, която го поддържа, че прѣвъ пжтъ се правжт въ България такива голѣми икономии, отъ 7½ милиона лева. И азъ се надѣвамъ, че, когато почне да се приема на второ четене бюджетътъ, тѣзи намаления ще нарастнатъ.

Една практика забѣлѣзвамъ тукъ, а тя е, че бюджетътъ, прѣди да се внесе въ Камарата, внася се въ бюджетарната комисия, тя го прѣглежда въ присѣдствението на министра и тогава го внася тукъ, когато другите законопроекти, почти всички, прѣво влизатъ въ Камарата и ти си дава мнѣнието какви поправки трѣбва да станжт и

тогава се испращатъ въ комисията. Щѣше да бжде много по-добъръ, ако и сж бюджетътъ се постъпваше така. Всички оратори да направжт бѣлѣжките си по него и комисията да вземе въ внимание пѣкои, които можжт да се приемжт.

Заявихж отъ опозицията г. Каравеловъ и г. Даневъ, своите филипки противъ Закона за десетъка. Азъ ще кажъ нѣколко думи по него, свършено малко думи, защото по-напредъ, при разискването му, не можахъ да се вредж. Г-да! Оплаквате населението, че то пропада, а между тѣмъ вземате му поземеленъ данъкъ на нивите и лозята, които не сж родили нищо прѣзъ годината, и ако направите една точна смѣтка, защото кесията само сж смѣтки сж пълни, а пари нѣма, ще видите, че въ продължение на 4 години, щомъ турите поземеленъ налогъ на единъ декаръ земя, щомъ турите разпосекатъ за сѣенето, ще излѣзе, че въ тия 4 години правителствениятъ бирникъ и еврейниятъ-лихваръ ще се съединжт и ще продажжт на селянина земята. Съ Закона за десетъка съвсѣмъ друго нѣщо излиза. Земледѣлецътъ ще плати десетъкъ на нивата само когато роди — нѣма ли да роди, нѣма нищо да плати. Дѣйствително, и той нѣма да вземе нищо когато е бесплодие, по поне и на държавата нѣма да плати нищо. Ето това е първото улеснение съ Закона за десетъка. Има само три опасности отъ този десетъкъ и тѣ сж: първо, че прѣброиването ставаше много бавно въ по-прѣдишните години — мѣсець или два стожт кръстците на нивата и сѣното на ливадата — и този свой трудъ селянинътъ не можеше да си го прибере, а разни добитъци го опустошавахж. Ето това е, отъ което се божт земледѣлците. Ако правителството, съ съдѣйствието на Камарата, може да отстрани тази опасностъ, тогазъ десетъкътъ ще бжде приетъ отъ всички селяни. Нѣма да слушатъ васъ, дали е добъръ или лошъ и трѣбва ли да се приеме десетъкътъ или не трѣбва; селяните знажт, какво струва за тѣхъ десетъкътъ.

Отъ друга страна, номонето се е взимало винаги несправедливо, защото чиновниците иматъ слабостта да мислжт, че държавата е паднала отъ небето и гледатъ да оскубжт колкото се може повече селяните, за да обогатжт своето правителство, на което служжт. Правителството трѣбва да внуши съвсѣмъ друга идея на тия хора. Тя трѣбва да се въодушевяватъ отъ справедливостта — да взиматъ толкова, колкото законътъ заповѣдва да се взема; повече нищо да не искатъ. Ето и това ако може да се направи, и то ще бжде едно облекчение на земледѣлците.

Сего по прѣвозването. Прѣдприемачътъ взима на търгъ житото на извѣстна околия и се задѣлжаватъ селяните да го докаратъ или въ града, или на гарата. Всичко това става зямно врѣме, обикновено прѣзъ ноемврий или октомврий мѣсець, когато духатъ студентите вѣтрове, валижт снѣгове и дъждове, и селяните по два дена стожт тамъ и никой не дохожда да имъ прибере храната; даже, като се мѣри житото, прѣдприемачътъ искава стотѣ оки жито за 60. Може ли тия нѣща да се отстранжт? Ако правителството, съ съдѣйствието на народното прѣдставителство, може да отстрани тия 3 опасности, тогазъ азъ ви увѣрявамъ, че десетъкътъ ще бжде много хубавъ въ този периодъ. И въ

тоя периодъ да се намѣри срѣдното число, за да може да се прѣвърне той въ поземеленъ налогъ.

Д-ръ Лазаръ Дагоровъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Отъ изложението, което ни даде г. Министърътъ на Финансите по начина за съставянето на бюджетитѣ отъ 1887—1899 год., ясно се вижда, че бюджетътъ, съставенъ отъ настоящето правителство за идущето финансово упражнение, надминава, или, така да кажемъ, има прѣимущество надъ всички други бюджети, защото правителството, било по приходната, било по расходната частъ, се е ръководило не по фиктивни цифри — а особено по приходната частъ — но по цифри на основание на данни, и на данни такива, на които се е основавало, че ще събере повече, отколкото е прѣдвидено въ приходната частъ на бюджета за идущето финансово упражнение.

Дѣйствително, г-да народни прѣдставители, и вие ще се съгласите съ мене, че задачата на настоящето правителство, така сжщо и на Либералната партия, която го поддържа, е твърдѣ тежка. Мѣрките, които то е рѣшило да вземе, за да извади страната отъ финансовата криза, сж мѣрки непопулярни, и азъ мисля, че никоя друга партия не би се рѣшила да изложи себе си съ приемане на мѣрки такива, които се считатъ като непопулярни прѣдъ населението, вродѣ десетъка и други мѣроприятия, като намаляние чиновническия персоналъ, законопроектъ за пенсийтъ и т. н. Но не можеше друго да направи настоящето правителство, освѣнъ да се придържа строго къмъ своята програма и да изпълни своитѣ обѣщания къмъ своитѣ съмишленици и особено къмъ Българския народъ. Финансовата криза, която се създаде отъ бившия режимъ, налагане длъжностъ на настоящето правителство да вземе тия мѣрки. Дѣйствително, г-да, както казахъ, Законътъ за десетъка може да се не вижда добъръ не за простото население, може би за землевладѣлцитѣ, но азъ мисля, че на прѣвъ планъ, ако и той да се вижда непопуляренъ, обаче, впоследствие, тѣ, като иматъ прѣдъ видъ, че една чужда контрола би била много по-опасна, отколкото тия мѣрки, ще дойдътъ въ съзнание и ще видѣтъ, че настоящето правителство е взело такива мѣрки, каквито му е диктувалъ неговиятъ патриотизъмъ. Какво би могло да направи настоящето правителство, за да извади страната отъ финансовата криза, която то е наслѣдило? Когато правителството дойде на властъ, вие всички знаете, че намѣри въ казначейството не повече отъ 4½ милиона лева, а пъкъ имаше единъ дългъ отъ 60 и толкозъ милиона; слѣдователно, нему прѣдстоеше и договори да приеме, и всички други мѣрки, които сж отъ естество да поправѣтъ финансовата криза, да можемъ единъ день да поставимъ нашия кредитъ така, както би трѣбвало да бжде, прѣдъ външния свѣтъ. Бившето правителство, во главѣ г. Стоилова, трѣбѣше на четири страни, било чрѣзъ пресата, било чрѣзъ външния свѣтъ, че взима рационални мѣрки, за да подобри финансовото положение, като излагаше обстоятелствено, че финансовото положение се намира въ цвѣтуеще състояние. Банки устройваше, търговски закони измѣняваше и пр., и вмѣсто да внесе чужди капитали, то изнесе отъ страната такива,

като създаде и единъ законъ, чрѣзъ който застави Отоманската банка да прѣкрати своитѣ операции и да изнесе отъ страната 35 милиона лева, а това не малко затрудни и прѣдизвика, така да кажемъ, по-скоро финансовата криза у насъ.

Прѣдъ видъ на краткостта на врѣмето, правителството, дѣйствително, нѣмаше възможностъ; то би трѣбало да направи или да изработи въобще по всички бюджети намаления, да изработи напр. единъ щатъ за чиновницитѣ и други мѣроприятия, които би намѣрило за нужно; но искамъ да кажемъ, прѣдъ видъ на краткостта на врѣмето, то не е могло да направи други съкращения отъ тѣзи, които е прѣдставило на насъ, въ настоящия бюджетопроектъ. Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че надали ще се намѣрѣтъ даже и отъ лѣвицата нѣкои г. г. народни прѣдставители, които да не поддържатъ бюджетопроекта тѣй, както е съставенъ отъ страна на правителството. Дѣйствително, ще има за и противъ, когато се говори по отдѣлно, по разнитѣ бюджети, напр. по бюджета на Военното Министерство, на Обществениятъ Сгради и т. н., но тѣ не сж, мисля, отъ такова естество, които бихъ намалили бюджета тѣй, както е прѣдставенъ.

За десетъка, г-да, азъ мисля, че най-много ако се говори противъ десетъчната система, то не е противъ десетъка, но противъ начина на събирането му. Азъ, независимо отъ това, като имамъ прѣдъ видъ, че поземелниятъ налогъ не е пропорционално расхвърленъ и че има голѣма несправедливостъ, така както тѣй е расхвърленъ дсего, не ще бжде голѣма загубата или врѣдата отъ страна на населението, ако приемемъ десетъка, както го прѣдлага правителството, защото поземелниятъ налогъ може да бжде вигоденъ за землевладѣлцитѣ, по не и за простото население. Селянинътъ какво казва: ако вземъ 100 килограма, нека заповѣда правителството да вземе 10. Прѣдъ видъ на тая криза, въ която се намира днесъ страната, ако оставимъ поземелния налогъ и за тази година, идущата година правителството ще се намѣри прѣдъ едни недобори отъ 40.000.000 л., а пъкъ външниятъ свѣтъ не чака за исплащането на нашитѣ финансови задължения, които имаме спрѣмо тѣхъ.

Заради това, г-да народни прѣдставители, азъ мисля, че бюджетопроектътъ, тѣй, както е внесенъ отъ почитаемото правителство, има много прѣимущества отъ всички други бюджетопроекти, които сж били прѣдставени досега. Бившето правителство на г. Стоилова, за голѣмо съжаление, тикна страната въ такава една криза, а ние, правителството и Либералната партия, имаме, така да кажемъ, щастieto, или нещастieto по-добъръ, да бждемъ повикани да оправимъ тия флагрантни, така да кажемъ, закононарушения ги кажете, както щете ги кажете, на бившия режимъ. Г-нъ Владикинъ намира, дѣйствително, че злото, което се е вмѣкло, така да кажемъ, въ държавната машина, сж бившитѣ лѣжесѣденисти, които сж сега народници. Той ги обрисова много добъръ, па и азъ другъ пѣтъ съмъ ги обрисувалъ; затова, нѣма освѣнъ да искажж едно съжаление къмъ г. Стоилова, за гдѣто се излъга и ги взе съ себе си.

Азъ нѣма да се впускамъ да разисквамъ по отдѣлно, както направихъ г. Д-ръ Даневъ и г. Каравеловъ, като

какви би трѣбвало да бждѣтъ съкращения на бюджетитѣ по отдѣлно, защото, като членъ на бюджетарната комисия, на и кога дойде бюджетътъ да се разисква въ Събранието, тогавъ ще го разискваме обстоятелствено. Колкото се касае до приемането на бюджетопроекта, както е прѣдложенъ отъ страна на правителството, азъ мислѣхъ, че почитаемото Народно Събрание нѣма какво и да каже и нѣма защо да се затрудняватъ повече г. г. народнитѣ прѣдставители по този въпросъ и за това азъ ги моля да минѣтъ къмъ разискването на бюджета.

Вълко Нейчовъ: (Отъ трибуната.) Г-да! Това, щото свѣтътъ нарича конституция, то не е друго — да не правѣхъ лекции изъ конституционното право, нѣмамъ претенцията да съмъ много на коня върху прѣдмета — конституцията главно е изникнала изъ нуждитѣ на народитѣ, които сж много пострадали въ живота, и още повече въ имота, въ които чувството на самосъхранението, чувството на собствеността, на труда, на плодетѣ отъ труда, се е развило по-рано; конституцията, повтарямъ да кажж, е изникнала отъ това чувство на тия народи, да бждѣтъ сайбии на имотитѣ си, сирѣчь да контролиратъ всичко това, което сж длѣжни да даватъ на държавата, за да може тази послѣдната да функционира, отъ една страна, и да контролиратъ начина, по който това даване се изживява. Това е главната причина на конституцията, това е главната наша мисия въ тия хубави стѣни, които ние наричаме свещена ограда, макаръ че по нѣкога я даже докачае. Ще искажж съжаление, че по свѣта — азъ ще посочж една хубава Франция, една хубава Белгия, пакъ и у насъ — че парламентитѣ, като да не оправдаватъ тази главна мисия на единъ парламентъ. Доказателство — че не отдавна Върховната Смѣтна Палата констатира едно харчене на пари отъ 35 милиона франка за други цѣли, освѣнъ за цѣлитѣ, за които е трѣбвало да бждѣтъ похарчени по отчетността на бюджета. И то се знае, на такова харчене ние се отдаваме ката день, но никой отъ насъ, нито азъ, нито други, не е искалъ строга смѣтка отъ респективния министъръ, или отъ всички министри за харченето на тия пари — харчене, което не може да се окачества съ други думи освѣнъ съ думата кражба. Смѣтната Палата, на която ние расчитаме да бжде строгъ контролъ на харченето на паритѣ на данъкоплатцитѣ, и тя не върши своята мисия, не оправдава надеждитѣ, които Народното Събрание полага върху нея, надежди, които сж на българскитѣ данъкоплатци. Смѣтната Палата, това е въ нейнитѣ атрибуции, като констатира една нередовностъ или злоупотребление, да повдигне прѣслѣждане противъ автора на тази нередовностъ, на това злоупотребление. Ние, слава Богу, нѣмаме примѣръ на такива дѣйствия на нашата Смѣтна Палата. И онзи день, ако азъ нѣмахъ ищаха да вземж думата по отчислението свѣтницитѣ на палатата, включително на нейния прѣдсѣдателъ, когото уважавамъ, то бѣше, че имамъ силни причини да негодувамъ противъ нея, и съмъ увѣренъ, че и вие ще сподѣляте това мое мнѣние.

Бюджетътъ, въ сила сега, за Министерството на Общественитѣ Сгради, не помнѣж коя статия, прѣдвижда

една сума отъ 100.000 л., за помощи на общинитѣ, да си правѣтъ мостове, като изрично е казано въ бюджета, че се даватъ 30% помощи за извършени работи. Знаете ли какво прави Смѣтната Палата, какво прави Министерътъ на Общественитѣ Сгради и какво правѣтъ всички министри, събрани въ Министерския Съвѣтъ? Да ви кажж. Министерътъ на Общественитѣ Сгради, намѣсто да се ограничи да констатира, ако една община се е съобразила съ изричното повелѣние на бюджета за отпущане на помощъ и да оправдае редовността на своето искане и то съвсѣмъ по закона, по буквата и по духа на закона, на бюджета — motu proprio — безъ да иска разрѣшението на Министерския Съвѣтъ да отпуща исканата сума, на мѣсто да се ограничи, казвамъ, въ това, то какво прави? Смѣтната Палата изисква и понеже Смѣтната Палата изисква — отъ невѣжество или отъ недобросъвестностъ, не щж да кажж — нали Смѣтната Палата иска, Министерътъ на Общественитѣ Сгради се подчинява на това искане; той разрѣшава да се отпусне на една община помощъ — мислѣхъ, че такъвъ случай имаше за Самоковската община, за да си построи единъ мостъ на р. Искъръ — но Смѣтната Палата връща платежната заповѣдъ, като казва, че нѣма разрѣшение отъ Министерския Съвѣтъ и Министерътъ на Общественитѣ Сгради — когото твърдѣ много уважавамъ и не искамъ да го упрекавамъ въ нѣкакво лошо намѣрение, както впрочемъ не искамъ да упрекавамъ въ лошо намѣрение и никого отъ неговитѣ колеги въ кабинета — Министерътъ на Общественитѣ Сгради, казвамъ, облѣгнѣтъ на това законно искане на Смѣтната Палата, праща платежната заповѣдъ въ Министерския Съвѣтъ, той да разрѣши. Дѣлото се протака 3 мѣсеца, ако не и повече и въ разстояние на всичкото врѣме, догдѣто бѣше Министъръ на Общественитѣ Сгради единъ народникъ, на голѣмата Лѣсичовска община, която толкова се разсина въ врѣме на политическитѣ потресения прѣзъ 1876 год., всѣки пжтъ се обѣщаваше, но никога не ѝ се даде. Азъ искахъ всички си акжлъ, за да напишж едно прошение до г. Маджарова, Министъръ на Общественитѣ Сгради и той прѣдъ мене прочете прошениято и пролѣ една сълза, че е толкова хубаво написано, но не се сѣти, че трѣбва да испълни своето обѣщание. Честта остана на сегашното правителство да извърши това, което моитѣ народнишки министри не извършихж. Азъ исказвамъ тоя примѣръ, защото има да говорѣж върху нуждата, да се намали броятъ на чиновницитѣ. Тамъ, въ прошениято, изрично е писано, че просителитѣ отъ Голѣмо-Лѣсичовската община се отправятъ до Министра на Общественитѣ Сгради и по силата на изричното повелѣние на бюджета, искатъ 30% помощъ за единъ мостъ, който общината строила на р. Тополница, и Министерътъ на Общественитѣ Сгради, безъ да побърза да разрѣши исканата сума, праща прошениято на окръжния управителъ. Праща го, то се знае, защото не разбира закона или нѣмалъ врѣме да го прочете, или не е искалъ да го прочете, или защото нѣмало чиновникъ въ министерството, който да си даде трудъ да го прочете, или же и той такожде не е разбиралъ. Та, казвамъ, праща прошениято на управителя за свѣдѣние. И какво трѣбваше да

каже окръжният управител? Ако окръжният управител не знаеше, че въ окръга му има една община Лъсичевска, прѣз която тече силно прѣходящата рѣка Тополница, която носи дърва и камъни, той трѣбваше да се отпрати до околийския началникъ въ Панагюрище, да иска свѣдѣния и, слѣд като се събератъ тия свѣдѣния, да ги прати на министра, който му е въ това отношение единъ шефъ, т. е. знае за по-нататъшния ходъ на работата. Но, вмѣсто това, той човѣкъ праща прошенията на постоянната комисия и постоянната комисия казва, че ние имаме грижа да направимъ мостъ на р. Тополница, защото е необходимъ и защото цѣлото население изисква това. Добръ, но отъ това се вижда, че нито Министерствътъ на Обществения Сгради разбира що върши, нито окръжният управител разбира, нито постоянната комисия разбира; защото, прѣдседателятъ на постоянната комисия, съ единъ калемъ голѣмъ и съ синьо мастило, за да се отличи че е едно писмо господарско, написалъ на прошениято: имаме прѣдъ видъ да направимъ моста. Окръжният управител праща дѣлото съ такъвъ надписъ въ Министерството на Обществения Сгради и прошениято, нещастното прошение, се зарови въ архивата на министерството, както става съ всички прошения, ако човѣкъ не отива постоянно да боде, да иска. Толкова, г-да, колкото за тая нередовностъ, отъ страна на Сѣтната Палата, отъ страна на Министерството на Обществения Сгради и неговитѣ чиновници, отъ страна на окръжния управител и отъ страна на постоянната комисия.

Понеже е дума за постоянната комисия, ще си позволя въ да ви кажа единъ фактъ, à titre de curiosité. Идъ единъ денъ отъ Пазарджикъ за Лъсичево и срѣщамъ Поибренския кметъ на единъ гърчавъ конь, съ съдрани дисаги — коньтъ бѣше запъшкалъ — рѣкохъ му: кмете, какъ така? Занасямъ камъни въ Татаръ-Пазарджикъ въ постоянната комисия, защото инженерътъ иска да види, дали може да се направи мостъ отъ този камъкъ на Тополница. (Смѣхъ.) Постоянната комисия не ще да признае тоя фактъ, но азъ помолихъ прѣдседателя, тогавашенъ, да намѣри книгата и намѣри дѣйствително подписа на прѣдседателя, само, че прѣдседателятъ не билъ сжщиятъ, ами другъ. (Прѣдседателствуващия Йовъ Титоровъ: Моля, на прѣдмета г-нъ Нейчовъ!) Идъ сега на прѣдмета.

Г-да! Азъ констатирамъ сгодния случай за мене да отпратя всичкитѣ похвали на почтения Министеръ на Финанситѣ, който дѣйствително си е далъ трудъ да изучи, колкото какъто врѣме му е позволило, нашето бюджетно състояние и да ни прѣдстави единъ бюджетъ, едни цифри на бюджетъ, безъ които не може. Не щъ да бѣдъ жестокъ да упрекавамъ единъ министъръ, който въ малкото врѣме, прѣз което стоя на министерския столъ, на това важно отдѣление на управлението — Министерството на Финанситѣ — което управлява труда и имота на българскитѣ граждани, че за толкова малко врѣме направи толкова, колкото нашето народняшко правителство не може да направи за 5 години. (Ръкоплѣскане отъ дѣаницата. — Гласове: Браво! — Христо Г. Поповъ: Сега каза една права дума!)

Нашата нещастна парламентарна комисия нѣкога разисква — притезвамъ всестранно — всички въпроси, които се касаехъ до нейнитѣ артибуции — да не казвамъ артибути, ами артибуции, което е по-право, мисля — и дойде до заключение, че трѣбва да се прѣдставятъ едни цифри на бюджетъ отъ 79.700.000 л., мисля; и дойде се до заключение още, че военниятъ бюджетъ не трѣбва да се остава на цифра по-голѣма освѣнъ строга $\frac{1}{4}$ частъ на тоя Български 80-милионенъ бюджетъ, но уравновѣсенъ и солиденъ, безъ нужда и безъ възможностъ, казахме, занаятъ никой министъръ, никое правителство, никое народно прѣдставителство, да не иска свѣрхсметенъ кредитъ. И ние тогава се въодушевявахме да намалимъ броя на окръжитѣ. Прѣдложи се, наистина, за разискване проектъ за тази цѣль; но знаете ли що ни се каза отъ управителятъ? Каза ни се така, четиригълно: ние ще намалимъ броя на окръжитѣ, може би на половина, щемъ икономиса една сума отъ 500.000 л., може би, милионъ, или милионъ и половина, но нашитѣ политически противници ще уловятъ това намаление на окръжитѣ като знаме, ще вдигнатъ изведнажъ всички ония, окръжитѣ на които се унищожаватъ, ще направятъ отъ това едно силно срѣдство за агитация, за да ни испаднатъ по-скоро; защо да отидемъ тогава съ такъвъ рискъ да намаляваме броя на окръжитѣ? (Смѣхъ.) Ако имамъ нѣщо неприятно въ тоя начинъ на дѣйствието, на нашето народняшко управление, азъ го казвамъ тукъ и съмъ готовъ да раздѣля частъ отъ отговорността, която има да понесе.

Д-ръ Василь Дочевъ: Недѣйте се натоварва съ тая отговорностъ, защото тя е много тежка!

Христо Г. Поповъ: Ще си исхабинъ труда!

Прѣдседателствуващия Йовъ Титоровъ: Моля, не смущавайте оратора.

Вълко Нейчовъ: Г-да! Идъ на една важна точка — на военния бюджетъ. Каза се, че България е страна, която харчи за войската си, за военни работи, толкова, колкото харчи голѣмата Руска империя — $\frac{1}{4}$ частъ на своя бюджетъ (Нѣкой: Повече отъ $\frac{1}{4}$ частъ!) Това е грамадно. Та нашата парламентарна комисия, на сила, нѣкакъ си, истрѣгна съизволението или съгласието на Военния Министеръ, тогава г. полковникъ Ивановъ, да плащаме само $\frac{1}{4}$ частъ отъ бюджета, т. е. да плащаме 20.000.000, а не 25.000.000 л. за войската.

Ние имаме голѣма жандармерия. Броятъ на нашата жандармерия е толкова, колкото трѣбваше да бѣде нашата войска, ако не бѣхме обкржени отъ държави, които мислятъ, че иматъ интересъ, да ни нападатъ, да ни обезсилятъ. Правителството, което дойде на властъ слѣдъ 18-й май 1894 год. и отъ което правителство правѣше частъ и г. Радославовъ, съ своята изрядна Либерална партия, та-кожде и г. Пешевъ, който занемаше стола на правосъдието, както и сега го занимава и мисля, го занимава съ достойнство — нѣма да го упрекнъ, както нѣма да упрекнъ и г. Радославовъ — (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Кога стана нашъ?) това правителство, казвамъ, тогавъ е заварило жандармерия съ 4.000 души стражари, а отъ тогава се е намалила съ 800 или 1.000 души. Но както и да е. Това

намаление броят на жандармерията не се почувствува от никого и затова сигурността на българския гражданин, на улицата, въ градищата ни, както и на полето не беше по-малка от сегашната, т. е. не беше по-малка от предишната. Силният брой на жандармерията има за непосредствен резултат, пък какъ си, съ самия брой да влияе неблагоприятно на духа, а да влияе зловорно, като кара човъка да мисли, че законитъ и съдилищата сж душмански, че властта държи толкова въоръжена сила, за да направи да се зачитатъ законитъ, че законитъ не сж д'ло на самитъ български граждани, когато т' сами, водени от чувство на човъшко достойнство, от чувство на човъци съ свобода сами да се управляватъ, тр'бова сами да се подчиняватъ на законитъ, безъ нуждата да ги кара н'кой съ сабли и съ пушки. И азъ бихъ щ'ълъ нашето общо управление да се тури на тая почва, ако искаме да въспитае н'кога едно поколение, което да почита само, от своя инициатива, законитъ, безъ гнетене от н'къждъ; азъ бихъ щ'ълъ нашата жандармерия, да се постави на тая почва, щото да не си п'ха на вс'къждъ пръста и да сбърква всичко. Така щото, азъ издавамъ тукъ веднага мисълта, че има м'сто да бжде намалена жандармерията. Ама ще ни кажатъ уволненитъ жандари: какъ вие кайдисахте на насъ сиромаситъ, та ни оставихте на улицата? Ние, г-да, тр'бова да кайдисаме на намалението броя на жандармерията отъ двойна точка зр'ние, или, по-право, отъ тройна точка зр'ние: да направимъ икономия въ бюджета, да оставимъ по-якитъ мишици, по-способнитъ, да обработватъ земята и да не плачимъ постоянно тукъ, че н'ма работа и че н'мало кяръ. И нека всички ония българи, които сж оставили своя занаятъ: кондурадъжии, терзии, шапкари, и ралото, които сж тръгнали да търсатъ служби, разсилни или стражари, всички тия да отидатъ да работятъ земята, защото тя е доста обширна и великодушна да нахрани добръ, на условия т' да търсатъ хл'бъ отъ нея. И ако условията сж мжчни, ако данъцитъ сж тежки, нека викнатъ съ единъ гласъ да искатъ намалението на тия данъци, най-напр'дъ на поземелни налогъ, а посл' и на всички други данъци. Така щото, казвамъ, има м'сто намалението броя на жандармерията. Ние н'ма да констатираме никъждъ факта отъ бесчиние отъ страна на войската, когато н'къкъ ката-денъ има оплакване отъ безредици, пр'дизвикани отъ страна на жандармерията. Азъ не помня въ коя страна на западъ войската заема жандармерийската служба — не ми иде на умъ сега. Ако се пр'дставлява строгостта отъ полицията, вършена и отъ войската, тази строгост не може да бжде осв'нъ плодотворна въ едно н'що, че всички ония немирни чов'ци, съ които сега жандармерията се ортачи за да гърми дори въ домоветъ, дори на леглото, на софрата на хората, всички такива еднакво ще бждатъ мирни, като най-мирнитъ отъ другитъ граждани. Пр'дъ мене военната полиция пр'дставлява всичката гаранция за мира и реда на страната и, отъ друга страна — една важна икономия още за бюджета. Но, г-да, има нужда да се намали броят на жандармерията още и за да отбиемъ ищахъ на всички тия юнаци българи, които зар'зватъ работата си — както

и тукъ отъ Софийско и отъ Радомирско — които сж оставили биволитъ и всичко и сж дошли тукъ да станатъ жандари. Ако давате хл'бъ на жандари, дайте го баремъ на сиромаси, на ония юнаци, които сж кадърни да вършатъ тая работа; защото населението става негодующе и върху тоя фактъ. Вие всички знаете това, за да н'ма нужда да ви ув'рявамъ повече.

Г-да! Персоналтъ на управлението всички казвате, че е извънредно голъмъ. Да влизамъ въ подробности да ви цитирамъ факти отъ безд'лие или, по-добръ, отъ безд'лници, не щж да ви уморявамъ излишно, защото вие сами ги знаете. Ние имаме канцеларии, които сж абсолютно синекюри, гд'то покт'т' си чоплятъ съ филдшени книгор'зци и т. н. Всички ония отъ васъ, които сж имали случай да пос'щаватъ канцелариятъ, както азъ имамъ нещастieto да ги пос'щавамъ, сте констатирани тия скръбни н'ща. Азъ искамъ персоналтъ да бжде намаленъ зарадъ това, защото и оттамъ има една важна икономия. Искане се за това единъ финансовъ министъръ съ жел'зна ржка, единъ Александъръ Велики, за да развърже Гордиевия възелъ: да каже, че иска да повдигне икономическото състояние на страната, иска да повдигне кредита на България не само въ Виена и Пеща, но по всички пространства на вселената; вс'ки да развърже кесията си, капитала си да изсипе тукъ, да се направи отъ тая хубава България една градина, а не както е днесъ една пустиня. Сега гладни чов'ци има много, но хора работници н'ма. Вие искате да създадете индустрия; но индустрия съ законъ не се създава, индустрията се създава съ излишъкъ отъ работни ржц'и. Когато една земя е разработена въ всички направления, тя нахранва толкова чов'ци, толкова ржц'и, колкото се отдаватъ на занаятите да обработватъ земята и артисалитъ, които н'ма какво да работятъ, тогава т' ще работятъ по-евтино; тогава по всички долини ще се распр'снатъ тия работници, както е въ хубавата Белгия, и България ще благоденствува, както Белгия съ $\frac{1}{3}$ частъ земя по-малка отъ България и при население два пжти по-голъмо.

Г-да! Намаление може да се направи, което ще ни даде важна икономия, и отъ пр'дмета на топливото на нашитъ министерства. Всички държавни учреждения топятъ се султански, иматъ дърва сухи, натрупани по двороветъ за толкова години, като не сж оставили и проходъ за минуване; като топятъ и вратитъ даже отварятъ и пакъ се потятъ и си чоплятъ покт'т'и. А на вънъ вс'ки, който минава, да си вземе дърва, н'ма кой да го види и какво да му каже. Немъ мината „Перпикъ“, за която държавата толкова харчи, не дава изрядно топливо? Ако сиромаситъ и всички вие употребявате това топливо отъ точка зр'ние на икономия, защо държавнитъ учреждения да не употребяватъ същото, защото то е и по-евтино и по-трайно? Може би, не искатъ да си излагатъ носа на неговата неприятна миризма; но данъкоплатецътъ какъ си излага носа? Ето още една статия за икономия въ бюджета.

Каза се, че заплатитъ за персонала на управлението не може да се посъкратятъ, защото не били твърдъ голъми.

Г-да! За да мъримъ голѣмината и малкостта на една заплата на единъ служителъ на държавата, на какъвто може да е той титулъ, трѣбва да оцѣнимъ срѣдствата на помпѣка на населението. За едно население, което се храни съ черенъ хлѣбъ, което нѣма ежесъ блажено да се облажи, което едва се крѣпи, за да съществува, това население въ голѣма частъ такава заплата не може да понесе. Каза се, че въ Ромжния толкова плащали на единъ полковникъ. Идѣте, г-да въ Ромжния, тамъ плащатъ много на единъ полковникъ, но тамъ има милиони приходъ отъ солници, 15.000.000 л. има приходъ отъ риболовство, тамъ държавата има извори. Ние чакаме всичко да вземемъ отъ съдрания джебъ на дапѣкоплатеца. Нѣма населението махана, ако е тѣй, ако единъ министъръ не пристъпи да намали не само броя на чиновниците, но и тѣхната заплата, която е голѣма и съ което се създава лошото състояние на нѣщата у насъ, което повдига духоветъ противъ служителитъ на държавата, защото населението е малко културно и не може да отдѣля служителитъ на държавата отъ самата държава. Когато има такива заплати, населението се оплаква противъ служителитъ на държавата; а това е едно опасно положение, това е, което е дало причина на великодушния българинъ — всички имаме претенцията да бждемъ такива — да изложимъ животъ, имотъ и дѣца и да стане да търси свобода. Всички българи сж станали противъ държавата, защото сж станали противъ чиновниците, които сж ги възмущавали. Немъ Отоманската империя нѣма добри закони? Тя има най-добритъ закони, прѣведени отъ европейскитъ. Законитъ сж добри, но населението е лошо, лоши сж чиновниците. И населението се повдигна противъ самата Турция, защото чиновниците го докарахъ да възнегодува противъ държавата. Недѣйте, г-да, съ голѣмата заплата, съ малката разборчивостъ, съ която се избира персональтъ на управлението, недѣйте създава едно такова окаяно положение, каквото бѣше се създавало въ обширната Турска империя. Азъ по-прѣди имахъ случай да кажъ тукъ, че младиятъ Богдиханъ, Китайскиятъ императоръ, който е сега окаянъ плѣнникъ на майка си, въ килията си съчинява планове за прѣобразуването на пространната Китайска империя, сега, когато той е заточеникъ, и между другитъ точки, на които се запира неговиятъ младъ умъ за да направи прѣобразуваня, има и такава, въ която се вижда, че се въздушевява отъ началото на Петра Велики: той иска отъ Китай да направи една грамадна Русия, както Петъръ Велики постави основитъ на могъществено руско господарство. И той казва — петъ сж неговитъ точки, които съставляватъ плановѣтъ му — на пръвъ планъ, ако не на послѣдно мѣсто, че трѣбва да стане прѣобразование на чиновниците, най-напрѣдъ да исчисти отъ канцелариятъ голъ роякъ отъ чиновници, привилегировани, да вършхтъ каквото искатъ, безъ контролъ отъ никого, и защото нѣматъ заплата, взематъ всѣкога рушветъ. Азъ не хвърлямъ упрекъ на нашитъ чиновници, че взематъ рушветъ, но ако Турция пострада и ако Китайската империя е изложена да изгасне съ всичкото си материално могъщество, то е това, че тамъ има такива чиновници и защото всѣки единъ, който се

мисли, че е ученъ, иска да стане чиновникъ. И у насъ това течение върви твърдѣ силно и то е едно нещастие и трѣбва да го прѣмахнемъ. Оня день тукъ се дебатира по законопроекта за народнитъ училища, за народното просвѣщение. Г-да! Умоветъ, които се занимаватъ твърдѣ сериозно съ изучаване срѣдствата, съ които единъ народъ да си осигури въ най-далечни вѣкове бжджето, могъществото и благосъстоянието, твърдѣ се колебахтъ, дали е добро това безгранично разширение на учението въ всичкитъ слоеве на обществото. Съ това се занимаватъ въ Франция и се. оплакватъ още, че не сж турили рѣка на единъ държавенъ умъ, такъвъ, който да може да тури образованието на Франция, на младото поколѣние на Франция на такава почва на развитие, на която то трѣбва да стои. И знаете ли какво каза министърътъ на народното просвѣщение въ 1894 год. въ камарата на депутатитъ, като бѣше на разискване неговиятъ бюджетъ? Той изказа съжаление, въ думи твърдѣ прибрани, въ думи твърдѣ резервири, но при това да разбере всѣки, който може да разбира: ние, французитъ, сме нещастни затова, защото учението е твърдѣ распрѣснато и то распрѣснато не само между мъжкото население, но и между женското, защото всички тия моми, които излизатъ отъ училищата, знахтъ всички кокетничества да правхтъ; тѣ знахтъ какъ да си вжрххтъ очитъ, какъ да си правхтъ збхитъ и какъ да си устройватъ языка, но не знахтъ да гледатъ ежщи; така щото, тѣ всички ставатъ или искатъ да станхтъ учителки. За едно мѣсто вакантно се прѣдставляватъ — не помнхъ добръ колко — 16 или 160 учителки кандидатки. Една отъ тѣхъ ще добие вакантното мѣсто, а всички други ще се изгубхтъ въ пѣкъла на безпавестностъта.

Ами немъ нѣма мѣсто тукъ за икономия? Има ли само рѣка? Нѣкои могхтъ да си помислхтъ, че азъ говорхъ като че членъ по членъ да се разглежда законътъ и да ми кажхтъ, тия нѣща да ги кажъ кога се дебатира законътъ членъ по членъ; ще се намѣри нѣкой онакъ да ми каже това: г-нъ Нейчовъ, сега не е врѣме за такива работи. Азъ казвамъ, тия членове приемате ли ги или не, г-да, но нашата парламентарна практика е, както е и по всички страни, гдѣто има конституция и парламентъ, щото независимо отъ общитъ дебати, както е случаятъ сега, ами да ставатъ общи дебати и при разискване бюджета на всѣко едно министерство отдѣлно. И сега, като четъ вѣстникитъ, виждамъ какво става въ странство, че еди-кой си депутатъ въ камарата на депутатитъ, по разискване на еди-кой си бюджетъ, казалъ еди-що си на министра. Трѣбвало би и у насъ да има тази изрядна практика; но азъ се колебахъ да вървамъ, че можемъ да я усвоимъ, като не сме я усвоили досега, и затова азъ си позволявамъ да влизамъ въ развиването на такива общи разисквания. Ами, г-да, вие всички виждате не само тукъ въ Столицата, но и въ всички градове, че помѣщенията на полицията сж такива, като да сж помѣщения на единъ Родшилдъ. Всички вие, които сте имали случай да отидете въ странство, да посѣтите Парижъ, напр., всички вие сте видѣли, въ какви скромни помѣщения сж участъцитъ, полицейската властъ. Не ще ви

очуди, ако, напр., отидете въ улицата „Buffone“ и видете, че полицейският приставъ стои на вратата, гдѣто се влиза въ къщата и до мердевена има турнатъ единъ пармаклжкъ колкото да сѣди секретарьтъ да пише и едно одайче, което да служи за салонъ на пристава, което нѣма килимъ на земята, нѣма кадифени капанета, нѣма кадифени пердета, а за всички мебели има само едно старо канапе, останало още отъ врѣмето на Лудовика XVI или отъ врѣмето на Луи Филипп. Има единъ столецъ, на който той да сѣди, а за гоститѣ канаето. И то се знае, че на таква условия икономия се позволява. Ние гледаме тукъ какъ се инсталира нашата полицейска властъ, а това коштува пари. Ето една точка, на която можемъ да се спремъ и да искаме да стане икономия. Азъ съмъ ималъ честта да кажж това, въ доклада на парламентарната комисия, на почтения министъръ-президентъ сега, когато той бѣше директоръ на статистиката и държеше едно здание на улица „Леге“, което ми се прѣдставляваше като здание, въ което можѣтъ да се крижѣтъ лисици, защото нѣма стѣлба освѣтъ за крака на лисица и когато вървишъ по нея, т. е. по стѣлбата, си чукашъ главата. Азъ съмъ се чудилъ, защо сж кондисали тамъ, въ одаи, гдѣто едвамъ може да се завъртишъ; азъ съмъ се чудилъ, защо Дирекцията на Статистиката да се помѣщава въ едно здание такова негодно и си обяснявахъ туй само съ това, че отъ долу подъ това здание има модиски. (Петъръ Н. Даскаловъ: И ти за това си ходилъ тамъ — да видишъ модисткитѣ! — Смѣхъ.)

(Прѣдсѣдателското мѣсто заема подпрѣдсѣдателътъ Д-ръ Сава Иванчовъ.)

Г-да! Ние, движени, божемъ отъ духъ на икономии, идемъ да намалимъ броя на болницитѣ. Ами какво добро правимъ за населението? Ние за това население, което съ имота си и съ кръвта си поддържа държавата, не правимъ нищо; особено не правимъ нищо по отношение на сръдствата на медицинска помощъ. Нищо абсолютно не правимъ. И присѣтствието на болницитѣ, третокласни и второкласни, въ ония малки мѣстности, дѣкато ги има, и то е малко полезно; то е полезно само за нѣкои отъ градоветѣ, а не и за селянитѣ. Единъ селянинъ, болникъ, само тогазъ ще потърси медицинска помощъ, когато види, че ще мре; когато бере душа, тогазъ ще потърси медицинска помощъ. Немъ тогазъ ще го вземете да го качите на кола и да го карате на болницата? Това не е възможно. За примѣръ Панагюрската болница. Тамъ много рѣдко е да отиде нѣкой селянинъ отъ селата на лѣчене въ болницата; въ нея болница ще намѣрите само нѣколко нещастници, които нѣматъ пари, нѣматъ сръдства за живѣне, а другитѣ се гледатъ у дома си. Колкото за медицинската помощъ, ще ви кажж, че ние не само не я даваме на селското население, както трѣбва, но още и се скжнимъ за това, което сме дали. Азъ единъ примѣръ ще ви кажж. Намѣрихъ се есепесъ въ Голѣмата-Лѣсичовска община; гледамъ — хората се разболѣли отъ тифосна трѣска и много други неджги, за които трѣбва да се вика докторъ. Но не искатъ да го викатъ, едно, защото трѣбва да се дадѣтъ пари, а пѣкъ ги пѣматъ, и, друго, защото не вѣрватъ на докторския лѣкъ. (Гласове: Това по бюджета ли е!)

По бюджета е, защото ние, като взимаме милиони отъ селското население, трѣбва да се грижимъ и за неговото здраве; трѣбва да му дадемъ медицинска помощъ! Да, това е по бюджета. Ако е само за цифрата, дайте да го гласуваме. Защо сж тия генерални дебати? Не ли затова, че сега е моментътъ, когато ние имаме право да кажемъ на извѣстенъ министъръ: азъ, г-не министре, не щж да гласувамъ за твоя бюджетъ по тия и тия причини, или да кажемъ: азъ ще вдигнж ржка за твоя бюджетъ за еди-кои си достойнства на твоеето управление? Азъ така разбирамъ тия работи. — Та искахъ да кажж, за да можеше да се помогне на всички тия неджги, трѣбваше азъ, като депутатъ, божемъ слушанъ, да викамъ доктора да дойде. Повикахъ го, но нѣма кой да му плати — азъ извадихъ, та му дадохъ нѣкоя и друга пара за арапжжъ; нѣма кой да го нагости — азъ опекохъ единъ кози джегеръ на керемидата, та го нагостихъ. И, наистина, човѣкътъ даде една хубава медицинска помощъ на тия хора. Искамъ да кажж, че присѣтствието на болници въ малки мѣстности, дѣкато ги има, отъ точка зрѣние на нуждитѣ на голѣмитѣ неджги, е полезно, да може да се намѣри тамъ докторътъ, или ако не отиде докторътъ самъ, поне да делегира нѣкой фелдшеръ, който да даде потрѣбната медицинска помощъ. И ние, ако притежаваме, че еднакво се грижимъ за всичкото население, ние трѣбва не само на дума да го казваме, но на дѣло да го вършимъ. Защото, ако е истина, че главната мисия на околийския лѣкаръ, който стои въ извѣстна мѣстность, е да се намѣрва тамъ и въ случай на епидемия да освѣдомлява общото санитарно управление, а слѣдователно, и правителството, за да се вземжтъ своеврѣменно нужнитѣ мѣрки противъ проявяването на една опасна болестъ, противъ нѣкоя епидемия, то защо вие да давате бърза медицинска помощъ на населението отъ една околия, а населението отъ друга околия да го лишавате отъ такава бърза помощъ, когато всичкото население на България еднакво носи тежеститѣ на държавата? Ние взимаме съ двѣ шени изъ джеба на данѣкоплатцитѣ; ние трѣбва, поне държавата трѣбва да имъ връща въ такава помощъ, съ която тѣ самички не сж каджрни да се снабджѣтъ. Защото не трѣбва да се самооболцаваме, че нашето население е въ състояние да си докара лѣкари, които да сж близо до него и да му помагжтъ. Нашето население не е достигнало до тази степенъ на умствено развитие и има нужда отъ грижитѣ на държавата за тази цѣль.

Г-да! Най-голѣмото нѣщо, което ми прѣчи въ бюджета, то сж цифритѣ на бюджета за десетѣка и беглика. Понеже и други оратори казахж думата си по десетѣка и пакъ ще дойде случай да се говори по него, тогазъ азъ ще имамъ възможность да кажж слабото си слово по този прѣдметъ; но въ всѣки случай, колкото за сега, ще кажж, че ние не смѣемъ, по никой начинъ, нито да увеличимъ цифрата на поземелния данѣкъ, нито да наложимъ десетѣка въ натура, за причини ясни — че приложението на десетѣка въ натура ще бжде изворъ на хиляди злоупотрѣбления.

Г-да! Нека не забравяме, че земледѣлческото население, главно, въ всички страни на свѣта е темелниятъ

камък на държавата, на държавното здание и дотогаз единъ Катилина, единъ Бенковски не ще намбри почва да растръсва това здание, докогато земеделческото население не е дошло до отчаяние, да се поддаде на такива учения. Една държава не може да има по-голяма гаранция за редъ и миръ, отколкото задоволствието на селското население. Веднажъ задоволено, то има всички интересъ да спазва всичко опова, което му прѣчи за нуждитъ да се наслаждава въ редъ и миръ отъ плодетъ на своята земя, на своя трудъ. Никой толкозъ не се радва на природата, никой толкозъ не се радва на държавата, никой не ржкоплѣска изъ дъното на думата си на едно правителство, освѣнъ когато земеделческото население, като обработва земята, свободно може да бере плодетъ отъ земята си, когато то мисли, че е господаръ на имота си. Всѣкога сж патили ония държави, гдѣто земеделческото население се е смятало като черепъ ратай и гдѣто държавнитъ чиновници сж могли да го обиратъ. И още, г-да, нека помнимъ, въ нашитъ усилия да законополагаме, добръ, съ усърднитъ министри, които сж тукъ, нека, казвамъ, помнимъ и не забравяме една важна точка въ нашата работа, и тя е, че едно население по-малко се бунтува противъ голѣмината на единъ данъкъ, на една мѣрка, каквато и да е, която се касае до джоба; то се повече бунтува противъ лошото приложение на данъка, противъ лошото му събиране, противъ произволитъ. А вие, г-да, ако мислите да приложите десетъка въ натура, азъ ви казвамъ, че спрѣмо земеделческото население, което нѣма счупена нара въ джеба си, което е испило горчивата чаша до дъно, вие ще направите сжщото злоупотрѣбление, което ще извършватъ чиновницитъ, които ще се назначатъ да прилагатъ Закона за десетъка; вие ще направите това население да викне амапъ и да се чуди какво да чини, защото и въ Турция е сжщото положение, защо да не идемъ, ще кажатъ, въ Турция. Азъ въ височината на отвращението ми за събирането на десетъка въ натура си позволихъ да кажж нѣща, които нѣмаше мѣсто и не трѣбваше да се казватъ.

Г-да! Ние вземаме много отъ селското население, (Гласове: Чухме!) Моля ви се! Ние имаме скорошенъ примѣръ; той е примѣрътъ отъ 1890 год. Въ една Сицилия, която е рай Божи, населението достигна до положение да се възбунтува, за причини на хлѣбъ, и колко зоръ видѣ правителството докато го потуши! Защото населението се видѣ оголено, нѣмаше съ що да се нахрани, то намбри ровка почва за врѣдителна агитация и стана нещастieto, което всички знаете. Нека не мислимъ, че ние спимъ все на трендафилови листе; нека знаемъ, че има население жестоко испитуемо въ своитъ срѣдства на поминувка и иска облекчение. Като товаримъ нашето общо-работно население съ данъци твърдѣ тежки, ние много малко се грижимъ за него. България, ето вече отъ 20 години, е свободна, и нашето земеделческо население нѣма никакви пжтища. Вие искате отъ земеделеца самъ да си прѣкарва десетъка. Добръ, ами когато дойде вода, когато слѣгнѣтъ е вече насипалъ деретата и тѣ сж непрѣминуеми, какъ ще го прѣкарва? И съ бѣсилка да го заплашвате, пакъ нѣма да го

закара. Ще го накарате да го плати, а като не ще да го плати, вие въ десетъ-дневенъ срокъ ще му испратите екзекуция; по този начинъ вие ще направите тия човѣци да станатъ просици, да ходятъ да просятъ по улицитъ или да станатъ разбойници, та да хранимъ потераджии. Понеже идж тукъ да говорж за пжтища и мостове, азъ много милвамъ идеята да се остави пжтната повинностъ на самитъ общини, тѣ да се грижатъ за направата на пжтищата и мостовитъ, и дори би имало мѣсто да се увеличи тази пжтна повинностъ, като се отбива повечето въ натура. Разбира се, ще работи само онзи, който е каджрѣнъ.

Не може да ми се похвали никой министъръ, нашитъ народнишки министри на финанситъ не можахъ да се похвалятъ, а и сегашниятъ Министъръ на Финанситъ, г. Теновъ, толкозъ грижливъ да оправи финанситъ на България, и той не може да се похвали съ това, че е приелъ всичкото внимание на добро управление на митницитъ, на акциза. Азъ утвърждавамъ, и слушалъ съмъ, впрочемъ, отъ компетентни лица, които служатъ по акциза, че при единъ дѣйствително сериозенъ контролъ на акциза, този данъкъ може да даде още 5 милиона. 5 милиона даваше лани, а сега, при единъ здравъ контролъ, може да даде още петъ. Ние знаемъ какъ се върши контрольтъ на акциза. Азъ не щж да отидж да казвамъ, че се взема рушветъ, и още въ натура; азъ казвамъ само думата, а вие се същайте по-нататъж.

Г-да! Онзи финансовъ умъ, който дойде въ тази хубава България — хубава, казвамъ, защото е богата съ всичко, да може да ошастливи своето население, по-многобройно отъ това, което има — онзи, казвамъ, финансовъ умъ, който дойде да махне и поземелния данъкъ и беглика, той ще повдигне благосъстоянието на населението и ще оправи финанситъ. Ето какъ. Богатото население ще троши отъ всичко повече: повече вино ще испива, повече ракии, повече газъ ще употребява, повече патентъ ще плаща — ще има търговии подъ хиляда форми. Всички тия форми ще бждатъ прѣдметъ на търговцитъ, всички тия форми на търговии ще накаратъ кжщата да благоденствува, да пѣе и да се смѣе, а по косвени пжтища да поддържа държавата. Прѣко срѣдствата на данъка, на 10 едно, било отъ дребния добитъкъ, било отъ зърненитъ храни, прѣко срѣдствата на вземане данъкъ на десетъ едно, това сж го измислили варварски умове, умове необработени, които не сж имали способността да мислятъ на по-завъртени срѣдства да поддържатъ държавата. Не сж мислили това. Умове, които днесъ се притезаватъ, че обладаватъ знания, трѣбва да търсятъ по-добри срѣдства.

Почитаемиятъ Д-ръ Дагоровъ, нашъ колега тукъ, каза, че извинително е за правителството, за Финансовия Министъръ, че врѣмето, относително кжсо, не му е дозволило да изучи по-добръ положението въ финансово отношение и да прѣдложи единъ бюджетъ възможно повече съкратенъ, колкото до цифрата. То е истина така. Азъ сподѣлямъ този възгледъ на почитаемия Д-ръ Дагоровъ, но и друго нѣщо ще ми дозволите да кажж; то е, че положението, политическото положение, създадено у насъ, не ни позволява да знаемъ, докога ще живѣемъ като правителство и като на-

родни прѣдставители. Ние лѣгаме довечера и заранѣ не знаеме какво ни чака. Нашето народняшко управление, нашите народняшки министри, тѣ ли нѣмаше да правятъ намаления, тѣ ли нѣмаше да правятъ добри реформи, хе, хе! (Смѣхъ.) Ами хайде тази сесия нѣмахме врѣме да изучимъ тоя въпросъ, та да го оставимъ за догодина, дойде слѣдующата година, хайде пакъ да го оставимъ за догодина, защото сега не му е врѣмето, хайде да свикаме Велико Народно Събрание, за да измѣнимъ въ кои важни положения въ нашата Конституция, положение, което се прѣдставлява еквиноце, двусмислица, да се тълкува и така, и така, като кадийски смѣдъ. И казвахъ си тѣ, ние ще свикаме Велико Народно Събрание, нуждата е голѣма, всички я чувствуваме, но ще направимъ това въ послѣдната година на нашия мандатъ, защото, ако се свика сега, населението може да се произнесе противъ насъ — защо да го правимъ. (Смѣхъ.) Моля ви се, азъ казвамъ едни дѣйствителни нѣща. И, г-да, азъ, ако казвамъ тия лоши примѣри отъ страна на нашето народняшко правителство, на което съмъ вдигалъ рѣка прѣзъ всичкото врѣме, дори и несъзнателно по нѣкога; (Смѣхъ.) ако, казвамъ, си позволихъ да кажъ тия нѣща, то е да подсѣтъ съ моето скромно слово почитаемото болшинство, и до нѣйдѣ и правителството, което е на челото му, да не върши тия нѣща. Така щото, реформи, г-да, ако се налагатъ, ако положението ги изисква, трѣбваше веднага да се поправятъ — поне тия, които не изискватъ много мислене. Азъ щѣхъ да рѣкоплѣскамъ, ако бѣше въведена у насъ тая конституция, ако бѣше внесенъ въ нашата Конституция тоя текстъ на конституция за държавното управление, който прѣдлагахъ отъ Петербургъ въ Учредителното Събрание въ Търново. Тамъ се говорѣше за едно Народно Събрание, съ мандатъ за една година — да видимъ тогава дали можеше да излѣзе г. Теневъ или другъ нѣкой министъръ при такова положение и да каже: „Ние ще направимъ тия икономии, ама догодина.“ Дайте сега да видимъ, вашата програма ще може ли да ошасливи Българския народъ; защото заранѣ, като си отидемъ оттукъ, нѣма врѣме да я прилагате и не знамъ дали ще я прилагате. Ще отидете при избирателитѣ и тѣ ще ви питатъ: „вие имате сесия — какъ ви реформитѣ?“ Какъ ще кажете? „Ама сега нѣмахме врѣме.“ Тѣ ще ви кажатъ: „вие ни лъжете; ние ще търсимъ други да не ни лъжатъ.“

Г-да! Азъ право да си кажъ, понеже по разискването на отдѣлнитѣ бюджети не ще ми бѣде позволено, вървамъ отсега, то казвамъ още сега, че азъ не щѣ да вдигна рѣка за бюджета на Министерството на Вътрѣшнитѣ Работи, т. е. за бюджета на г. Радославова. И ще кажъ причината. Азъ не щѣ да отидѣ да натяквамъ на г. Радославова за производитѣ и безредицитѣ, вършени направо отъ полицията въ изборитѣ, било общи или допълнителни: това е било прѣдметъ на разискване на свое врѣме и сега не щѣ да го повтарямъ; но имамъ жалостъ да ви занимамъ една минута съ едно положение, което не прави честь на едно управление. Въ Панагюрище, скоро тукъ, нощно врѣме, срѣдъ нощъ, една шайка отъ 20 — 30 души, съ полицията непосредствено на чело, е нападнала къщата на сегашния кметъ — единъ

изряденъ кметъ — та сж строили вратата му, да влѣзатъ вътрѣ да го тренятъ или какво да го правятъ не знамъ. Той е билъ принуденъ да грѣмне, да събере компинитѣ и по този начинъ да се куртулише. (Прѣдсѣдателствующия Д-ръ Сава Иванчовъ: На прѣдмета, моля!) Азъ самъ ще се прѣсѣкж сега. Имамъ друга телеграма, подписана отъ всички най-главни Панагюрици... (Прѣдсѣдателствующия Д-ръ Сава Иванчовъ: Това вече не сж генерални дебати по бюджета!) Азъ не знамъ кой би тоя душманинъ на Българската Конституция, на Българския народъ, на Българското Народно Събрание и на българския духъ, че направи тоя нещастенъ правилникъ, който казва, че прѣдсѣдателътъ има право да повика оратора, да не се отдалочава отъ прѣдмета! Немъ прѣдсѣдателътъ може да вникне въ дѣното на мисълта на оратора? Той не знае съ какви срѣдства ораторътъ иска да докаже своето искане! (Гласове: Вѣрно. — Смѣхъ. — Прѣдсѣдателствующия Д-ръ Сава Иванчовъ: Азъ никога не Ви прѣсичамъ; азъ Ви казвамъ да говорите по прѣдмета!) Азъ съмъ на прѣдмета! Вие искате да дамъ бюджета на г. Радославова; азъ казвамъ, че не щѣ да дамъ и имамъ право да кажъ защо. Азъ имамъ случай, твърдѣ дискретно да напомня на почтения Министъръ на Вътрѣшнитѣ Работи, че въ Панагюрище — за други мѣста не говорѣмъ, гдѣто не съмъ билъ очевидецъ, въ Панагюрище, казвамъ — има една отвратителна полиция; има единъ Галатионовъ, Попъ Павловъ, който е подъ смѣдъ и пуснатъ подъ гаранция за 1.500 л. или 3.000 л., защото е псувалъ Особата на Негово Царско Височество, когато изъ затвора го взехъ и го направихъ старши стражаръ. Има другъ единъ Стоянчо х. Манчовъ, за когото баща му е похарчилъ половината отъ чифлика си да го учи, и той е направенъ пѣши старши стражаръ. Тия факти бижатъ толкова лошо на умоветѣ въ Панагюрище и въ цѣлата околия, щото каратъ хората да вдигнатъ рѣка отъ управлението; чуджатъ се на кой господъ да се молятъ за да се оправи тая земя. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: На прокурора!) Азъ бързамъ да кажъ, че прокурорътъ нищо не прави. Азъ съмъ сезиралъ прокурора съ искане противъ едного отъ тия старши стражари, азъ съмъ го денонсиралъ и отъ самитѣ жертви и лично съмъ го денонсиралъ на 25-й априлий, въ деня на изборитѣ, но той досега абсолютно нищо не е направилъ. Прокурорътъ самъ ми каза: „Да, има 30 оплаквания противъ него.“ — „Ами като има защо не дѣйствувате?“ — „Ще му дойде врѣмето.“ Г-да! Като приехъ телеграмата отъ Панагюрище, вчера не, оня день, азъ си позволихъ да попитамъ почтения Министъръ на Вътрѣшнитѣ Работи, г. Радославова, дали той има тия скъпи телеграми. Каза ми, че ги има и че е побързалъ да вземе мѣрки, за да се изслѣдва работата, като е делегиралъ Татаръ-Пазарджишкия управителъ да отиде въ Панагюрище да испита работата и (Иванъ Я. Поповъ: Г-не прѣдсѣдателю! Това по бюджета ли е? Ораторътъ да говори по бюджета!) да вземе мѣрки. (Прѣдсѣдателствующия Д-ръ Сава Иванчовъ: Вие казахте, че ще се прѣсѣчете самичкѣ, г-нѣ Нейчовъ!) Сега, сега. Г-да! (Иванъ Бобевски: Всѣко търпѣние ни кара да изгубимъ. Това е безобразие!)

Азъ благодарѣмъ за тия мѣрки, взети отъ г. Радославова, но ще ми бѣде позволено да забѣлѣжж, отъ тая трибуна и вие ще имате снисхождението да чуете, какво се е случило съ мене, като народенъ прѣдставителъ, подъ управлението на г. Радославова. (Прѣдсѣдателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ: Когато ще се разглежда бюджетътъ на Вжтрѣшнитѣ Работи вземѣте думата!) Азъ сега ще свършж. (Глъчка.) Азъ ще искамъ позволение да направѣмъ единъ комплиментъ на г. Радославова. (Прѣдсѣдателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ: Сега сж генералнитѣ дебати по бюджета! — Димитъръ Петковъ: Недѣйте го бави; той ще свърши по-скоро.) Азъ оттукъ като исказвамъ благодарностъ на г. Радославова, че е взелъ мѣрки за да прѣкрати тия вандализми въ Панагюрище, азъ ще си запазѣмъ правото да говорѣмъ, когато дойде врѣме за злоупотрѣблениата, на които азъ бѣхъ прѣдметъ, отъ страна на неговитѣ чиновници. Бѣхъ виканъ въ полицията да ме арестуватъ, че съмъ отъ правилъ една телеграма до Негово Царско Височество въ Рилския манастиръ; двама старши събрали се съ шашки надъ главата ми и единиятъ отъ тѣхъ иска да пише нѣщо, а другиятъ да е свидѣтель. И казва: „Азъ ще напишж, а ти ще го подпишешъ.“ Азъ казвамъ, че не щж да подпишж, а той, „ще го подпишешъ.“ Другиятъ старши стражаръ държи закона въ ржка и стои за свидѣтель, та като се напише протоколътъ и азъ като не щж да го подпишж, да каже, че Нейчовъ призна тия нѣща, но не иска да подпише протокола. Азъ като казвамъ тия нѣща, г-да, то е да привлѣжж високото внимание на г. Министра на Вжтрѣшнитѣ Работи върху факта, че има недостойни чиновници за неговото благоволение и за неговото довѣрие; даже тѣ злоупотрѣбляватъ съ неговото довѣрие. Не искамъ да го обвинявамъ, че той знае всичко това и че тия работи се вършжтъ по негова заповѣдъ, но азъ го моля да вземе мѣрки за да се прѣкратѣтъ тия работи въ Панагюрище, за да нѣмаме заранъ да оплакваме инциденти по-жалки.

Прѣдсѣдателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ: Г-нъ Д-ръ Дочевъ има думата.

Д-ръ Василъ Дочевъ: Г-да! Прѣди да вземж да говорѣмъ по бюджетопроекта, азъ мислж, прѣдъ видъ на това, че ще отидемъ въ палата и прѣдъ видъ на обстоятелството, че часътъ е 7, сега да се прѣкратѣтъ дебатитѣ и утрѣ да се продължжтъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ! Да се прѣкратѣтъ дебатитѣ!)

Прѣдсѣдателствуващия Д-ръ Сава Иванчовъ: Има прѣдложение, г-да прѣдставители, да се вдигне засѣданието. (Глъчка.) Изслушайте ме, г-да! Има прѣдложение отъ г. Д-ръ Дочева, за вдигане на засѣданието. Понеже опрѣдѣлениятъ отъ Правилника часъ е миналъ, азъ трѣбва да турѣмъ на гласуване това прѣдложение. Моля тия г. г. прѣдставители, които сж за вдигане на засѣданието, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Меншество. Значи, засѣданието ще продължава.

Д-ръ Василъ Дочевъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Обичаятъ, който е допуснатъ да се разискватъ генерално, всеобщо, бюджетитѣ на държавата, е единъ обичай,

който има своето значение, своята полза, но който, между тѣмъ, можеше да бѣде икономисанъ. Азъ съмъ на мнѣние, че ако бюджетитѣ се разискватъ подробно и ако по всѣки параграфъ можеше да се говори достатъчно, така щото да истѣкнатъ политическото и икономическото значение на всѣки единъ параграфъ, мислж, че генералнитѣ дебати щѣхъ да се икономисатъ; но понеже това прѣдставява голѣма мжка, понеже така разискванъ бюджетътъ изисква много врѣме и не сж нито 10 дни, нито единъ мѣсець, който би билъ достатъченъ да се разисква така, както азъ разбирамъ, затуй и мене ще позволите да исказж нѣколко думи, въ общи чѣрти, относително бюджета, доколко той е балансиранъ така, както би трѣбвало, съобразно съ ресурситѣ на държавата, съобразно съ положението на българския гражданинъ и съобразно съ нуждитѣ на държавата.

Г-да народни прѣдставители! Надали има по-важенъ и сжщественъ актъ отъ този, който Народното Събрание има, относително вотирането бюджета за приходитѣ и расходитѣ въ течение на една цѣла година. Хазната, този резервоаръ на всички държавни ресурси, трѣбва да бѣде така запазена, така съблюдена и да се има за нея такава грижа, щото това, което се прѣдвижда като приходъ, да може да постѣпи, и да постѣпи по-такъвъ начинъ, щото чрѣзъ събирането му и послѣдствията да не бжджтъ тежки за българскитѣ граждани, и то тежки въ такъвъ размѣръ, щото да се отрази злѣ върху тѣхното икономическо благосъстояние. Като отдавамъ всички похвали на настоящето правителство, което, така или иначе, е взело вече инициативата да върви въ пѣтя на икономитѣ, на грижата за държавнитѣ богатства, прѣвъ пѣтъ ми се случва да исказж моята благодарностъ къмъ лѣвицата, която, поне по тоя прѣдметъ, не исказа никакви партийни съображения, а обективно дойде да признае, че настоящиятъ кабинетъ има да се бори съ една финансова държавна криза, причинена не отъ това правителство, която криза има нужда да бѣде лѣкувана съ бюджетъ рационаленъ и съ постоянна грижа на всички други правителства, които ще наслѣдѣтъ настоящето; затова, защото тя е голѣма и за нейното излѣкуване се изисква врѣме.

Българската държава, г-да народни прѣдставители, има прѣимуществено своитѣ ресурси отъ земледѣлието и, слѣдователно, грижата на правителството, както и на Народното прѣдставителство, трѣбва да бѣде всѣкога обърната за благосъстоянието и подобрѣнието икономическото състояние на земледѣлца. И азъ, ако взехъ думата по генералнитѣ дебати по бюджетопроекта, то бѣше, да обърнж най-сериозно внимание на почитаемото народно прѣдставителство, върху положението на земледѣлца и да исказж моитѣ възгледи, доколко могатъ да се прѣдвидѣтъ въ приходъ отъ поземеленъ налогъ 18.374.900 л. за една година; доколко, казвамъ, може да се прѣдвиди тази сума неосмотря, че тѣзи злощастни земледѣлци имахъ цѣли три нещастни неплодородни години.

Г-да народни прѣдставители! За да може държавата да извади едни ресурси, едни приходи, трѣбва да има отъ гдѣ да ги вземе и трѣбва да бѣде сигурна, че ще има

да ги вземе. Отъ миналата година има недобори по поземелния данък и тѣзи недобори сѫ именно фактътъ, който трѣбва най-много да ни интересува да търсимъ причината на това, и когато ние можемъ да намѣримъ причината на това, тогава ще испъкне фактътъ, дали дѣйствителна и рационална е тая сума, която се прѣдвижда въ бюджета. Недоимъкътъ отъ поземелния данък говори краснорѣчиво, г-да народни прѣдставители, че българското земледѣлческо население не може да исплаща тия суми. И не може да ги исплаща защо? Защото не сѫ по силитѣ му, защото, за да може да ги исплати, трѣбва да пристѣпимъ къмъ продажбата на тия нѣща, които му сѫ необходими за да може да продължава земледѣлието. Правителството, като се намира прѣдъ факта, че не може да се събере прѣдвидената сума поземеленъ данъкъ, търси срѣдства да я събира по косвенъ начинъ. Допуща ли и трѣбва ли да допусне почитаемото народно прѣдставителство, щото като се намира прѣдъ една невъзможност да се плати данъкътъ, да търси по единъ косвенъ начинъ да събира тоя данъкъ, съ който да се съсипе окончателно земледѣлческото население? Мислѣхъ, че не. Г-да народни прѣдставители! Ако 18 милиона поземеленъ налогъ не се събира и не може да се събере, какъ можемъ да допуснемъ въ бюджета, прѣди всичко, ако оставимъ поземелния налогъ да фигурира като активъ, една сума проблематична, една сума, която не е сигурна? Азъ мислѣхъ, и справедливо е, че бюджетътъ на държавата трѣбва да се съставлява по възможностъ съ вѣроятни, съ подожителни, даже, ако е възможно, цифри. Защото, най-вѣроятната цифра може само да даде възможностъ на държавата да функционира правилно и да не излага своето финансово положение и да не забаталява своитѣ смѣтки. Ако приемемъ втората алтернатива, че почитаемото правителство или, по-добрѣ, почитаемото Народно Събрание ще приеме Закона за десетъка, то и тогазъ трѣбва да се попитаме: можемъ ли да прѣвидимъ тая цифра отъ 18 милиона лева въ бюджета и да рассчитаме, че бюджетътъ е балансиранъ? Дай Богъ, щото България да нѣма още такова нещастие да я споleti едно неплодородие. Ако допуснемъ, г-да прѣдставители, че може да споleti такова злощастие българския земледѣлецъ, българския данъкоплатецъ и, слѣдователно, държавата, то като какъ може да се расчета при едно неплодородие на една сума отъ 18.000.000 л.? Азъ мислѣхъ, че това балансиране на бюджета съ 18 милиона лева е много прѣувеличено и никакъ не е най-приблизителната цифра. Таквази щѣше да бѣде тази цифра, която се получи лани, като не се счита недоимъкътъ, недоборътъ. Защото на недоимъка, който миналата година не е могълъ да постѣпни, не може да се расчета тази година. Но допускате ли десетъка, г-да народни прѣдставители? Азъ нѣма да се простирамъ на дълго и широко, но ще кажъ, че съ едно малко исклучение отъ автори, свършено малко исклучение казвамъ, всички други автори, цѣлата наука, е противъ десетъчната система. Има автори за нея, но болшинството сѫ противъ и всички държави сѫ я исхвърлили. Ако ние приемемъ сега десетъчната система, то е прѣдъ видъ на исклучителното финансово положение на държавата. Ако допуснемъ, че трѣбва

да рассчитаме на единъ по-голямъ приходъ на държавата, да постѣпимъ повече пари отъ десетъка, затова, защото трѣбва да се спасява финансовото положение на страната — защото, както всѣки признава и отъ опозицията, а това ѣ прави честъ, че настоящето правителство трѣбва да спасява положението отъ финансовата криза — питамъ: ще ли да спасимъ страната съ десетъка, като цифрата е проблематична?

На второ и на най-главно мѣсто е това, че десетъкътъ е далечъ отъ да поддържа производителната маса, българскитѣ земледѣлци въ това материално положение, щото да може да съществува и за въ бѣдмще, тѣй щото да може да продължава да дава исклучително единственият приходъ — ресурситѣ на българската държава. Азъ ще кажъ въ кратки думи, защо така мислѣхъ, г-да прѣдставители. Българската държава има 2.020.000 хектара обработвана земя, като броимъ вѣтрѣ: ниви, лозя, ливади, градини и всички земи въобще, които се обработватъ. Така както е поземелниятъ данъкъ и както се прѣдвижда десетъкътъ, ще се плаща за всѣки хектаръ близо по 10 л. и върхнини 5 л., правятъ 15 л. Петнадесетъ лева е на единъ хектаръ обработена земя, г-да прѣдставители. Трѣбва да се позамислимъ върху това, защото е една голѣма цифра, една цифра осмѣдена отъ всички финансисты и икономисты. Защото вземането може да бѣде до извѣстенъ размѣръ, дотолкова, до колкото той не унищожава ония, които произвеждатъ, до колкото дава възможностъ да продължаватъ да се борятъ въ обществения животъ. Друго. Когато на единъ хектаръ обработена земя въ Франция се плаща 2 л. и за върхнини 2-60 л., а всичко 4-60 л., виждате ли колко сме далечъ, г-да народни прѣдставители, по тоя поземеленъ данъкъ? И ще видите, доколко е невъзможно да наложимъ толкова голѣмъ данъкъ, като имате прѣдъ видъ, че единъ хектаръ земя, обработена съ рационални срѣдства въ Франция, или въ Германия, или въ Австрия, дава приходъ срѣдно около 400 л., когато съ срѣдствата, които имаме ние въ България, по-никакъвъ начинъ не дава повече отъ 200 л. Значи, приходътъ на българския земледѣлецъ е два пѣти по малкъ, а между тѣмъ плаща 3—4 пѣти повече. Независимо отъ това, производството, което българскиятъ земледѣлецъ произвежда, далечъ е отъ да бѣде отъ това качество, което се произвежда съ по-освършенствуванъ начинъ. Вамъ е извѣстно, г-да народни прѣдставители, че българскитѣ храни, българскитѣ произведения нѣматъ тази цѣна, която иматъ французскитѣ и въобще европейскитѣ храни. Това е свършено вѣрно. Азъ ще ви кажъ, че въ Марсилия се продаватъ италианскитѣ и французскитѣ жита отъ 23 л. хектолитърътъ до 32 л., когато българскитѣ жита се продаватъ отъ 20—24 л. Само послѣднитѣ години имаше неплодородие и бѣше покачена цѣната; но покачена пакъ съ размѣрно, пропорционално: колкото италианскитѣ произведения бѣхъ въскачени, толкова и българскитѣ. Прочее, азъ считамъ, че колкото и да се намираме въ задължения да помогнемъ на държавата въ това ѣ трудно финансово положение — защото не трѣбва никога единъ народенъ прѣдставителъ въ туй отношение да се постави като опозиция

като врагъ на самата власт или на правителството, защото и държавният механизъм трѣбва да функционира — трѣбва едновременно да се защитятъ и интереситъ на българскитѣ граждани, както тия на държавата; та значи, трѣбва да защитимъ интереситъ на земледѣлцитѣ и трѣбва да направимъ жертви да спасимъ финансовото положение на страната. Но по тоя начинъ, съ такива срѣдства, тѣ унищожаватъ българския гражданинъ и дотолкова, щото, ако му вземете въ натура 10%, като му спаднете капиталъ, ще видите, че отъ чистата печала му вземате не 10, а 50—60%. А ако е тъй, ако вие по косвенъ начинъ позволявате да се получи 60% отъ неговата чиста печалба, очевидно е, че то не е по силата на земледѣлца у насъ. Ако продължаваме тъй, ще съсижемъ тая маса на Българския народъ, която трѣбва най-вече да пазимъ, защото тамъ изключително е ресурсътъ на държавата. Та, слѣдователно, азъ считамъ, че балансирането съ тая цифра на бюджета е много прѣувеличено и че ще трѣбва да се намали. Ние трѣбва да обсъдимъ срѣдствата, по които да вземаме десетъкъ или данъкъ въ по-малъкъ размѣръ, за да дадемъ жизненостъ на тая маса, която произвежда и която храни страната. И понеже най-главната мисия на настоящето Народно Собрание е да спасява страната отъ една финансова криза, отъ едно затруднително положение, азъ мисля, че трѣбва да се обърнемъ къмъ бюджета, къмъ тия клонове отъ нашето управление, отъ гдѣто ще може да се направятъ жизнени, голѣми и значителни икономии.

Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че не е само министърътъ, уважаемиятъ г. Министъръ на Вжтрѣшнитѣ Работи, който прави 1.192.884 л. икономия; не е само той, който трѣбваше да направи тия жертви. Похвална е неговата инициатива и заслужава всичкия почитъ, но трѣбваше да направятъ същото и другитѣ г. г. министри. Азъ мисля, г-да народни прѣдставители, че военниятъ бюджетъ е този, който е вървѣлъ най-прогресивно и който поглъща българскитѣ ресурси. Военниятъ бюджетъ е, който е на най-големата цифра и гдѣто, между тѣмъ, не се правятъ икономии такива, каквито можехъ да се направятъ. Ние спасяваме икономически страната, г-да народни прѣдставители, и трѣбваше да вземемъ, да прѣдприемемъ по-реални, по-радикални съкращения. Трѣбваше, ако имаше нужда, за 6 мѣсеца или за една година, да распуснемъ войската; защото, какво ще прави храбриятъ български войникъ на бойното поле, когато нѣма държавата да го облѣче, нѣма да го нахрани и да го въоръжи? Съ какво ще защити страната? Военниятъ бюджетъ е, г-да народни прѣдставители, именно отъ гдѣто трѣбваше да се направятъ икономии и, независимо отъ това, не само въ настоящитѣ изключителни врѣмена, но и при нормални врѣмена той не заслужава или, по-добъръ, не е по нашитѣ сили да му даваме възможностъ да прогресира толкова много. Въ военния бюджетъ се правятъ далечъ не единъ милионъ и толкова хиляди икономии — 1.716.409 л. както се означава. Сжщинската икономия въ военния бюджетъ е 599.088 л.; това е сжщинската икономия, сжщинското намаление, и ще ви кажъ защо. Въ бюджетно-проекта фигурира сумата 2.628.597 л. икономия, но

имайте прѣдъ видъ, че въ тая цифра влизъ и намалението по 7% — безразборно намаление, по което азъ съмъ по принципъ противъ, защото такова не трѣбва да става. Трѣбва да стане намаление тамъ, гдѣто има възможностъ да стане, да стане по възможностъ реално. Така щото, като намалимъ отъ тая сума 912.188 л., повечето, съ което се увеличава бюджетътъ, ще останятъ 1.716.409 л., и 7% като намалимъ по § 1-й, които правятъ 578.177 л., оставатъ 1.138.232 л. Трѣбва да намалимъ и 547.380 л. — ето една цифра съвсѣмъ проблематична — които прѣдвизжда § 2-й на бюджетно-проекта: (Чете.) „Очаква се икономия отъ некомплектъ на унтеръ-фицеритѣ и войницитѣ и отъ намаление съ 7% върху заплатитѣ отъ 240 л. нагорѣ, 547.380 л.“ Третата цифра е намалението по вещественитѣ разности — едно намаление отъ 500.000 л. за храна на войницитѣ и порционни пари въ разни случаи, храна на конетѣ и пр. Азъ мисля, това не еж икономии: да се намали храната на войницитѣ безъ да се распуснатъ, когато, напротивъ, могатъ да се распуснатъ и да се направи съвършена икономия отъ тая сума. Да фигурира сжщиятъ контингентъ войници и да ги хранимъ по-лошо и обличаме или по-добъръ да ги обличаме и да липимъ складоветѣ отъ тия провизии, това е равносилно, че не правимъ икономии.

Така щото, азъ считамъ, че военниятъ бюджетъ е далечъ отъ да е балансиранъ и намаленъ тъй, както азъ разбирамъ. Намаления трѣбваше да станатъ прѣимуществено въ реформитѣ. Азъ не съмъ толкова компетентенъ и не желая да си присвоявамъ компетентностъ по военното вѣдомство, но съмъ слушалъ отъ купъ видни офицери, че Българското Военно Министерство има толкова излишни вжтрѣшни длѣжности, толкова тамъ еж натрупани офицери, щото бихъ могли, ако не по-малко, поне сигурно наполовина да се намалятъ. Реформиране въ управлението на министерството, намаление на персонала — ето кждѣ може да се направятъ дѣйствиелни икономии. Ето още върху кои точки трѣбва да обърне внимание почитаемота бюджетарна комисия.

Независимо отъ това, намаленията не би трѣбвало да ставатъ, както казахъ и по-прѣди, безразборно, нито пъкъ заплатитѣ за извѣстни чиновници би трѣбвало да останятъ тъй, както еж били. Азъ ще ви цитирамъ само единъ примѣръ, г-да народни прѣдставители, за да видите. Началникътъ на щаба на армията, началникитѣ на отдѣленията, инспекторътъ на артилерията и пр. получаватъ по 10.800 л.; главнитѣ секретари, които знаете каква роль играятъ и каква работа иматъ, получаватъ само 7.176 л. Защо да не изравните заплатитѣ на първитѣ съ тая на главнитѣ секретари? Азъ мисля, че това е справедливо и трѣбва да стане; защото единъ началникъ на щаба на армията, началникитѣ на отдѣления могатъ прѣвѣсходно да живѣятъ и даже да икономисватъ съ такава заплата, при все че мисията на държавата не е да правятъ тѣ икономии. Мисията на държавата е да ги храни да работятъ да живеятъ и прослужатъ, слѣдъ което имъ дава пенсия. Ето гдѣ е оправдателниятъ мотивъ на пенсията.

Каза ни се отъ почитаемия Министъръ на Финанситѣ, че икономиятѣ възлизатъ на 7 милиона и нѣколко стотини

хилиди лева. Азъ, тъй, както направихъ смѣтка, намирамъ, че икономии отъ миналогодишния бюджетъ сега се правятъ 4.965.893 л. Не искамъ да кажа, че това сж малко; това е една грамадна икономия, това е значително намаление на бюджета и е желателно и вѣрвамъ тъй ще бжде, понеже всички, както отъ болшинството, така и отъ меншеството се въсхищаваме отъ желанието да правимъ икономия, въобще да приравнимъ приходитъ и расходитъ на Българската държава и да въздигнемъ, слѣдователно, нейния кредитъ. Да, икономиятъ сж голѣми, но можехъ да се направятъ още, било въ намалението на окръжитъ — не отведнажъ, защото азъ намирамъ, че е много бърза тази мѣрка, но постепенно: тази сесия единъ — два окръга да се закриятъ, слѣдующата година толкова и да вѣрвимъ въ пѣтя на едно прогресивно намаление. Тѣй щото, по бюджетопроекта за 1900 год., както е прѣдставенъ, Върховното Правителство прави една икономия отъ 53.675 л.; Министерството на Правосъдието прави една икономия отъ 403.215 л.; Вѣтрѣшното Министерство прави най-голѣмата икономия 1.192.884 л.; Военното Министерство прави, както казахъ, икономия само 509.808 л.; Министерството на Търговията и Земледѣлието — 652.338 л.; Върховната Смѣтна Палата — 63.882 л.; Финансовото Министерство 901.257 л.; Министерството на Народното Просвѣщение прави една икономия отъ 1.032.044 л., и Министерството на Обществениятъ Сгради 1.156.790 л. Така щото, цѣлата икономия, събрана, възлиза на 4.965.893 л., близо 5 милиона.

(Прѣдсѣдателското мѣсто заема прѣдсѣдателътъ Жечо А. Бакаловъ.)

Независимо отъ това, държавата и ние сега, народното прѣдставителство, трѣбва да се загрижимъ за изнамѣрването на нови ресурси, защото лесно е да се намали бюджетътъ, но, както виждате, поземелниятъ налогъ не ни позволява да отидемъ по-далечъ отъ границата, защото то значи да убиемъ земледѣлческото население. А отъ гдѣ ще получимъ тия ресурси? Ето въпросътъ, който трѣбва да занимае, както бюджетарната комисиия, така и почитаемото Народно Собрание. Азъ мисля, че трѣбва да се търсятъ нови ресурси, които да не прѣчятъ нинай-малко на материалното, на икономическото развитие на българскитъ граждани и въобще на икономическия прогресъ на българското население. Има извѣстни нѣща, които може да се покажатъ на гледъ като малки приходи, но които сж справедливи и които не бъркатъ ни най-малко на прогреса на държавата. Похвална е инициативата, гдѣто Министерството на Правосъдието отъ извѣстно врѣме оползотворява затворницитъ и взема извѣстенъ процентъ отъ тѣхния трудъ и имъ дава извѣстенъ процентъ. Защо? Защото щѣше да бжде неморално, единъ прѣстѣжникъ, който се затваря въ затвора, да работи на своя частна смѣтка и да излѣзе обогатенъ; справедливо е да излѣзе съ извѣстна сума, за да не бжде принуденъ да прави прѣстѣпления наново, а да има възможностъ да се установи и да живѣе. Този клонъ трѣбва да се расширочи, трѣбва по възможностъ затворницитъ да се учатъ на занаятъ, трѣбва да имъ се даватъ усъвършенствувани инструменти, да развиватъ по-голѣма дѣятелностъ

и по този начинъ държавата ще има извѣстенъ приходъ, така, както сж поставени затворитъ въ другитъ по-напрѣднали държави, гдѣто приходътъ недѣйствително мисли, че е малъкъ.

Друго нѣщо. Много е справедлива бѣлѣжката на г. Д-ръ Данева, че прѣхвърлянето по безвъзмезденъ начинъ на собствеността е дѣйствително съ много малко обложено. И това е единъ ресурсъ за държавата, къмъ който трѣбва да се обърне внимание и този ресурсъ да се увеличи.

Другъ единъ малъкъ примѣръ ще ви покажа за увеличение ресурситъ на държавата. Въ европейскитъ държави има извѣстни луксозни нѣща, които немилостиво се облагатъ, защото и безъ тѣхъ може и защото не прѣчятъ на прогреса на населението. Тия нѣща сж луксознитъ работи. Луксознитъ работи може да се облажатъ съ извѣстенъ данѣкъ, който да увеличи ресурситъ на държавата. Г-да народни прѣдставители! Ъзденето на велосипеди, които се донасятъ отъ странство и за които се изнасятъ доста пари, а между тѣмъ тѣ сж пари, които се даватъ отъ тѣзи, които иматъ излишѣкъ, и тѣ трѣбва да плащатъ. Има конѣе, които сж само за луксъ; има кола (Петъръ Н. Даскаловъ: Ами нѣкои хора, които носятъ цилиндри само за луксъ, тѣхъ не трѣбва ли да ги облагаме? (Смѣхъ.) Много справедливо е; само че ще бжде много оригиналенъ данѣкъ.

Въ тѣзи кратки бѣлѣжки, г-да народни прѣдставители, и съ тѣзи, които ще дамъ, ако ми се отдаде случай да излѣзъ на трибуната при разискването на бюджета параграфъ по параграфъ, азъ нѣма освѣнъ да отдамъ приличната похвала на настоящето правителство, което взема инициативата и се старае всѣчески да балансира прихода съ расхода и да въздигне финансовото и икономическо състояние на нашата страна. Похвалявамъ и лѣвицата, гдѣто въ този случай толкозъ патриотически се отнесе и не иска да прави партийни въпроси отъ този жизненъ въпросъ, бюджетътъ, и отдаде приличната похвала на настоящето правителство. (Ржкоплѣскане. — Славчо Бабаджановъ: Направѣте баремъ прѣдложение да се прѣкратятъ дебатитъ!) Ако искате, можъ да го направя. Прѣдлагамъ да се прѣкратятъ дебатитъ.

Прѣдсѣдателъ: Г-нъ Д-ръ Дочевъ прави прѣдложение да се прѣкратятъ дебатитъ. Тия отъ г. г. народнитъ прѣдставители, които сж съгласни съ прѣдложението на г. Дочева, да се прѣкратятъ дебатитъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Значи, дебатитъ се прѣкратяватъ.

Никола Ионковъ-Владикинъ: Азъ прѣдлагамъ да се вдигне засѣданието!

Прѣдсѣдателъ: Има прѣдложение да се вдигне засѣданието. Моля тия г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се вдигне засѣданието, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.)

За утрѣ, г-да, остава обикновениятъ дневенъ редъ, опрѣдѣленъ отъ правилника — прошения — а пъкъ остатѣкътъ отъ днешния дневенъ редъ ще остане за друго засѣдание.

Г-да народни прѣдставители! Има да ви съобщя, че е постѣпилъ законопроектъ за свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 111.411 л. и 31 ст., за съдържание на Народното Собрание.

Ще моля Народното Събрание да го разгледа най-напредъ, защото Министерството на Финансите, понеже параграфътъ въ бюджета е изчерпанъ, не отпуща нито стотинка на представителитъ за пътни и дневни пари. Вървамъ, че всички ще се съгласите да се тури на първо мѣсто. (Гласове: Съгласни!)

Имамъ да ви съобщя още, че е постъпило едно запитване отъ г. Д-ръ Нейова, къмъ г. Министра-Председателя, съ което ще се постъпи съгласно Правилника.

Председателъ: Жечо А. Бакаловъ.

Секретари: { Д-ръ Пеню Динчевъ.
Коста Ранковъ.
Д-ръ Христо Йордановъ.
Миланъ Макавѣевъ.
Иванъ Бѣлиновъ.
Д-ръ Петъръ Гудевъ.

Послѣ, постъпилъ е законопроектъ за измѣнение на Закона за въоръженитѣ сили въ Българското Княжество, който законопроектъ ще се тури на дневенъ редъ.

Сжщо, постъпилъ е и законопроектъ за измѣнение и допълнение на Закона за носене на военната тежоба.

Обявявамъ засѣданието за закрито.

(Закрито въ 7 часа 40 минути вечерта.)

Подирѣдседатели: { Д-ръ Сава Иванчовъ.
Йовъ Титоровъ.

Секретари: { Владимиръ Недѣлевъ.
Д-ръ Йорданъ Ц. Нейовъ.
Д-ръ Кирякъ Н. Провадалиевъ.
Д-ръ Василъ Дочевъ.
Д-ръ Фоти Симеоновъ.
Кръстанъ Доцевъ.

Началникъ на Стенографическото Бюро: Т. Хр. Гължбовъ.